

ביקור הגברת הזקנה

פרידריך דירנמט

הגדרה:

דרמה / מחזה - יצירה ספרותית הבנויה מדיאלוגים, ובכוונתה להיות מוצגת על במה.

העלילה מתקדמת ומתפתחת באמצעות דיאלוגים ומונולוגים.

קיימים בה קונפליקטים פנימיים של הדמויות בינן לבין עצמן, וקונפליקטים חיצוניים בין דמויות שונות.

קיים בה מתח הנובע מאי ידיעת הצפוי לגיבור.

בטקסט הדרמה מצורפות הוראות של המחזאי לבימוי.

”בעת קריאת מחזה חשוב לזכור כי הוא חלק מהיצירה התיאטרונית המשלבת היבטים נוספים ובהם קול, תנועה, מרחב בימתי, תפאורה ותאורה וכמובן – שחקנים המבצעים תפקידים.

מחזה בנוי משני סוגי טקסט עיקריים: מונולוגים ודיאלוגים הנאמרים בפי הדמויות; הוראות במה הנוגעות לתפאורה, לתלבושות, לאבזרי במה, למרכיבי זמן ומקום, לאופני הגשת הטקסט

על ידי השחקנים ועוד. שלא כיצירות מתחום הסיפורת, עלילת המחזה נמסרת על פי רוב שלא בתיווך מספר.

במרכז המחזה מצוי קונפליקט המטעין את העלילה במתח דרמתי, והוא תשתית לגילומה של תפיסת העולם העולה מן המחזה.”

(מתוך: פורטל עובדי הוראה, מפמ"ר ספרות ממלכתי, דרמה מודרנית - [בקישור](#)).

המחזה "ביקור הגברת הזקנה" בישראל

המחזה שנכתב ע"י דירנמט, תורגם לעברית בידי חיים גרי, הועלה ארבע פעמים בתיאטראות הרשמיים בישראל, ובנוסף, הוצג פעמים רבות גם בתיאטראות חובבנים.

1. בשנת 1959 הועלה המחזה ב"הבימה" עם אלישבע מיכאלי ואהרון מסקין

2. בשנת 1974 הועלה המחזה ב"קאמרי" עם אורנה פורת

3. בשנת 1994, הועלה המחזה בהפקה משותפת של תיאטרון הבימה והקאמרי, עם ליאה קניג ועודד תאומי בתרגום איתן בלום.

4. בשנת 2011 הועלה המחזה בהפקה חדשה ב"הבימה", בתרגום רבקה משולח עם גילה אלמגור ויהורם גאון, שהוחלף ע"י שמיל בן ארי ב-2013 קישור לצפייה

ביקור הגברת הזקנה משבוע הבא ב"הבימה"

המחזה "ביקור הגברת הזקנה" מאת פרידריך דירנמט יפתח בשבוע הבא את העונה בתיאטרון "הבימה". את המחזה ביים יוסף מילוא וזו עבודתו הראשונה בארץ מאז כשנה וחצי, לאחר התסכוד בתיאטרון הקאמרי. זו גם עבודתו הראשונה של מילוא ב"הבימה".

מיזין לשמאל - י בקר - המשורת, ר. קלצ'קין - הכעל טט. 8, אלישבע מיכאלי - הגברת הזקנה" וא. מסקין - ארוכה מימי הנעורים במסיבת עתונאים שנערכה אחמול מילוא מרשים על התצגה ועל המחבר, איש סוויץ. מילוא שיבח את שיתוף הפעולה של שהקני "הבימה", כי 20% מהם משתתפים במחזה, ואמר, כי במשך שנים רבות, היתה מחלוקת ביני, כאיש הקאמרי, לבין שהקני "הבימה", אפילו והתחשנו, אולם העבודה הנוכחית בינינו התנהלה בהרמוניה נמר רח".

מילוא הנדיר את המחזה כ"קופדיה מורה, השופדת על גבול הטריות שתפקידה להצחיק ולוועד כאחרי".

מילוא מסר, כי תכניו וזו לעתיד אינן קבועות עדיין, אולם הוא היה רוצה לפעול בארץ. הליהי בעבר, הגני בחוזה ואחיה בעתיד איש הקאמרי, אמר הבסאי, אולם ציין, כי

מח זעזוע בהבימה

החבר, יוסף מילוא שיבח את המחזה ואת המחבר, אולם הוא שיבח את שיתוף הפעולה של שהקני "הבימה", כי 20% מהם משתתפים במחזה, ואמר, כי במשך שנים רבות, היתה מחלוקת ביני, כאיש הקאמרי, לבין שהקני "הבימה", אפילו והתחשנו, אולם העבודה הנוכחית בינינו התנהלה בהרמוניה נמר רח".

מסך ומסכה

בכורה חדשה ב"הבימה" אורנה פורת חזרה לשחק בסרט "ירמיהו חוש" מללור וריוויו

מח זעזוע בהבימה

החבר, יוסף מילוא שיבח את המחזה ואת המחבר, אולם הוא שיבח את שיתוף הפעולה של שהקני "הבימה", כי 20% מהם משתתפים במחזה, ואמר, כי במשך שנים רבות, היתה מחלוקת ביני, כאיש הקאמרי, לבין שהקני "הבימה", אפילו והתחשנו, אולם העבודה הנוכחית בינינו התנהלה בהרמוניה נמר רח".

מסך ומסכה

בכורה חדשה ב"הבימה" אורנה פורת חזרה לשחק בסרט "ירמיהו חוש" מללור וריוויו

מתוך ארכיון "הבימה"

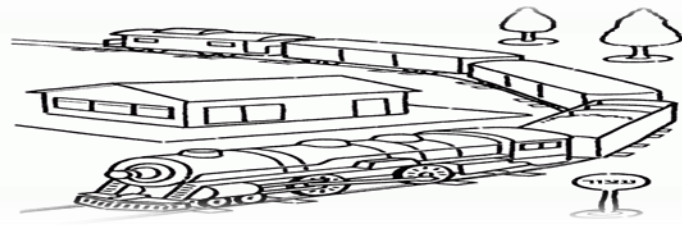
מתוך ארכיון מעריב: יעקב העליון, 6.6.1974

מתוך: ארכיון "דבר" 15.10.59

חלק א'

3N את מיווה טקריאת/טהחלת האחלה

בסוף כל תמונה - "בריקת ירע"

מערכה א'

מקום ההתרחשות: תחנת הרכבת של העיירה גילן (עמ' 7)

תיאור תפאורת תחנת הרכבת: מוזנחת, עלובה, צבע מתקלף, לוח מודעות ישן וריק.

בפתיחת המחזה נמסר מידע על מצבה של גילן בעבר לעומת מצבה בהווה: אזרחים א', ב', ג', ד' מספרים, כי בעבר הייתה עיר מרכזית מבחינה חברתית, תרבותית וכלכלית. כמו כן, הייתה צומת מרכזי לרכבות, ואילו כיום עוצרות בה רק שתי רכבות מאסף. בעבר ביקרו בה אנשי תרבות מפורסמים, וכעת רק הצייר נותר, ושיא אומנותו מתבטאת בכתיבת שלט קבלת הפנים לקלייר.

בעבר הייתה בגילן פריחה כלכלית בזכות בתי החרושת הידועים שהיו בה: בית היציקה "כיכר השמש", מפעלי "בוקמן", מפעלי "ווגנר", וכיום העיירה ענייה, עלובה ומוזנחת, תושביה מתקיימים מדמי אבטלה, ואוכלים בבית התמחוי, ואפילו קופת העירייה ריקה.

העיר כולה מעוקלת. לתושבים אין כל אפשרות לפתרון כלכלי, ולכן מצפים לסיועה של בת העיר לשעבר, המלייאורדרית קלייר זחנסייאן (שם נעוריה - קלרה ושר).

רוב הדמויות (אמצע דמותו של איל) אינן מזוהות בשם, אלא עפ"י מקצוען, תפקידן או אגרו א', אגרו ב' וכו'. *של האדס האק אותו לאינדיוואל, לאישיות עצמאית בעלת זהות מואדרת. כאשר אינו מוזכר בשם, אלא באמצעות תפקידו, מיטעטת הנהות, והאדס האק לחלק מקבוצה, לחלק מצד.*

צליבות הצירה מודעת באמצעות הדרכים הבאות:

* **המידע שנמסר מפי הדמויות** – בעבר הייתה הצירה מרכז כלכלי ותרבותי!

* **הנחיות המחזאי לתפאורה** – תחנה מוזנחת, מודעות קרועות, ובגדי הדמויות צלופים.

* **הארוטקה (הצגה על כדאי לחוק):** ארבעת האגרוטים היושבים על הספסל ומניעים ראש מצד מצד ככל פעם ששמש קולף של הרכבת. הם מוכיחים בקיאות בשמותיהן של הרכבות ובמסלולי נסיעתן. זהו הדבר היחיד שנוחר להם לעשות בצורה חסרת החיים והמעממת. זהו תעסוקתם היחידה.

ראש העיר, איל והמורה תכננו כיצד לרכוש את לבה של קלייר, כדי שתפתח את הכיס ותשלם עבור הצלתה של גילן מקריסה כלכלית.

המורה וראש העיר אחראים על החלק הטקסי, ואילו איל אחראי על הצד הרגשי, עליו להפעיל עליה את קסמיו הישנים ולגרום לה לתרום סכום כסף גבוה.

תוך כדי שיחה בין הדמויות מתגלה מידע מן העבר - קלייר ואיל היו בצעירותם נאהבים.

ראש העיר מנסה לאסוף פרטים חיוביים על קלייר על מנת להשתמש בהם בנאום שהוא אמור לשאת לכבודה, אך מתקשה.

מסתבר, שקלייר הייתה בעבר תלמידה גרועה, שנהגה לגנוב תפוחי אדמה, עבור אלמנה זקנה (בהמשך יתברר שעשתה זאת כתשלום על מיטה שהאלמנה הזקנה סיפקה לה כדי לשכב בה עם איל).

בדיקת ידע - מהי הגשמה הנכונה ביותר?

1. בתמונת הפתיחה מסופר כי:

- העיירה "גילן" הינה עיירה אמיתית שנמצאת בצפון אירופה.
- העיירה גילן היא בעצם שם קוד לעיר "פאריז", בירת צרפת.
- העיירה גילן היא עיירה דמיונית שמסמלת כל עיר באירופה.
- העיירה גילן נקראה על שם גיל נירנברג.

2. כיצד מתוארת העיירה גילן בתמונת הפתיחה?

- עיירה עשירה שמשמשת כאתר נופש לעשירי העולם.
- עיירה עשירה שנתגלו בה בארות נפט.
- עיירה ציורית באירופה, עשירה במקורות טבע ובעתיקות ארכיאולוגיות.
- עיירה ענייה, על סף פשיטת רגל בניגוד למצבה בעבר.

3. מה תפקידו של איל בתוכנית שרוקם ראש העיר?

- להפעיל את קסמיו על קלייר ולגרום לה לתרום כסף רב לעיר נעוריה.
- להתחתן עם קלייר.
- לגרום לקלייר להתאהב בו.
- לגרום לקלייר לחזור ולהתגורר בעיירה.

4. מדוע הצייר מצייר שלט "ברוכה הבאה קלרי"?

- הוא היחיד שקלייר סומכת עליו.
- הוא היחיד בעיירה שיודע לכתוב.
- אין לו עבודה כצייר, לכן הוא נאלץ לצייר שלטים.
- ראש העיר דרש ממנו לצייר את השלט.

5. ראש העיר מנסה לאסוף מידע על קלייר ומגלה ש..

- קלייר הייתה בעבר תלמידה גרועה.
- קלייר נהגה לגנוב תפוחי-אדמה בשביל האלמנה.
- כבר בילדותה התגלתה כמוכשרת, חכמה וטובת לב.
- תשובות א+ב נכונות.

קלייר זחנסייאן **מגיעה במפתיע** (עמ' 15) – היא מקדימה להגיע ומושכת בבלמי החירום של רכבת האקספרס. היא מרשה לעצמה, בזכות כספה, לעצור את הרכבת, ופוטרת את מבקר הכרטיסים הכעוס בתשלום של ארבעת אלפים.

קלייר מספרת לאיל שתמיד תכננה לחזור (רמז), ושואלת אותו אם גם הוא חשב עליה.

היא מבקשת שיכנה אותה בכינוי שנהג לכנותה בעבר - חתולת בר (עמ' 19) וקוסמת קטנה, ואילו היא כינתה אותו הפנתר השחור (רמז), ומצהירה כי שניהם שונים מאד ממה שהיו בעבר (איל שמן, מאפיר ושותה, והיא הזדקנה, שמנה ואיבדה את רגלה).

היא מציגה בפניו את בעל מספר 7 וכן את השם שנתנה לו כדי שיהיה דומה לשמו של רב המשרתים, כי הוא אינו מתחלף.

תושבי העיירה מנסים לקיים את קבלת הפנים המתוכננת לקלייר, אך הואיל והקדימה הם עדין לא מוכנים. ונאלצים לקיים טקס מגוחך בו מציגים לקלייר את נכבדי העיר, ובכל פעם מעבירים צילינדר (מגבעת) לראש האיש המוצג. (העברת הצילינדר מראש לראש מגוחכת ורומזת להעברת האחריות בהמשך...)

קלייר שואלת את השוטר אם עוצם עין לפעמים, וממליצה לו לעצום שתי עיניים (רמז). היא שואלת את הכומר אם הוא נוהג לנחם את הגוססים וגם את אלה שנידונו למוות (רמז).

הופעתה של קלייר גרוטסקית (מוגזמת ומעוררת גיחוד):

- היא מגונדרת באופן מוגזם.
- היא מלווה בבעל מספר 7, ונישאת על גבי אפיריון שקיבלה ממוזיאון ה"לובר" בצרפת.
- מלווה אותה פמליה מוזרה שכוללת שני בריונים לועסי מסטיק, רוצחים ששחררה בעזרת כספה מכלא "סינג סינג", וכן זוג סריסים עיוורים שנראים כתאומים, ומדברים בצורה זהה.
- שמות כל בני הלווייה שלה, מתחרזים עם שמו של רב המשרתים - **בובי**.
- היא לא מיידעת את אנשי העיתונות על ירידתה מהרכבת, ואומרת כי כרגע הם אינם נחוצים, ואח"כ הם כבר ידאגו להגיע. (**רמז**)
- היא חושפת לראווה את הרגל התותבת שלה.
- היא מביאה איתה ארון קבורה בטענה שאולי יהיה לה צורך בו (**רמז**), וכלוב עם פנתר שחור (**רמז**).
- בסיום המפגש הראשוני עם קלייר יושבים ראש העיר, השוטר והמורה (עמ' 25). המורה אומר כי הופעתה של קלייר מעוררת בו פחד, והוא צופה רעות (**רמז**). הוא מתאר את ירידתה מהרכבת כאלת גורל יוונייה.

קלייר מורמת מצל כולסת, כיאה לפליסת הצולסת. היא נמצאת מצל לתרבות האנושית (המיוצגת צ"י מוזיאון הלובר), ופליסת הצולסת התחתון, צולסת הפסע (המיוצג צ"י שני הרוצחים הנולאים אותה).

דברי המורה מסקפים את המסר של המחזה: הצושה, הכסף נותן לקלייר כוח וצוואה כשל אלים בסרטיה היוונית, וכפי שהאליס חוצים את אורליו של האדם, כך תחרוץ קלייר את אורליו של איל ואת אורלה של אילן כולסה.

בדיקת ידע - מהי הגשמה הנכונה ביותר?

1. כיצד הגיעה קלייר לעיירה גילן?

- א. משכה בפעמון החירום של רכבת האקספרס.
- ב. טיסה ישירה מכלא "סינג סינג".

ג. נישאה על גבי אפיריון כל הדרך ממוזיאון ה"לובר" בצרפת.

ד. התגנבה לעיירה בשקט בשקט כדי לא למשוך תשומת לב.

2. קלייר הביאה איתה לגילן:

א. מיטת קומותיים, סדיני משי וסוס פוני לבן.

ב. ארון קבורה, כלוב ובו פנתר שחור ואפיריון.

ג. פעמון חירום ואקווריום עם דגי זהב מיוחדים.

ד. לא הביאה דבר כדי לא למשוך תשומת לב.

3. כינויי החיבה בהם כונו איל וקלייר בעבר:

א. קוסמת קטנה, חתולת בר ופנתר שחור.

ב. בובי ולובי.

ג. אילוש וקליירוש.

ד. לא היו להם כינויי חיבה.

4. מהי תחושת המורה בעקבות הפגישה עם קלייר?

א. שמח לגלות שהיא גם עשירה וגם נחמדה.

ב. חשב לעצמו, כי היא ראוייה להיות אשתו.

ג. חשב כי היא מזכירה לו את אמו ז"ל.

ד. אף תשובה אינה נכונה.

מקום ההתרחשות: "יער קונרד" (עמ' 27)

קלייר ואיל מטיילים ומשוחחים על השנים שעברו, ואיל מביע משאלה **להחזיר את הזמן לאחור** (עמ' 31).
אזרחים א', ב', ג', ד' משחקים דמויות מגוחכות של עצים וחיות.

מקום ההתרחשות: אולם האירוח במלון ה"אפוסטל המוזהב"

כאן מתקיים הטקס הרשמי לקבלת הפנים לקלייר, וממשיכים להציג בפניה דמויות נוספות מהעיירה (את חלקן היא מזהה מעברה).
קלייר שואלת את הרופא אם הוא יודע לחתום על תעודות פטירה בשל מוות מהתקף לב **(רמז)**.
קלייר שואלת את המתעמל אם הוא ניסה פעם לחנוק בעזרת שריריו **(רמז)**.
קלייר מדווחת, כי היא מתגרשת מבעל מספר 7, ומתחתנת עם בעל חדש, הרי תמיד חלמה להתחתן בכנסיית גילן.

נאמו המזויף של ראש העיר (עמ' 34)

- הוא מציג את אמה של קלייר כסמל הבריאות, בעוד שהיא מתה בצעירותה משחפת.
- הוא מציג את אביה של קלייר כאדריכל דגול, שהותיר את חותמו בעיר, בעוד שייתרומתו לעיר מתבטאת בבניית השירותים הציבוריים בתחנת הרכבת.
- הוא מגזים בדבריו על הישגיה הלימודיים של קלייר ועל מעשי הצדקה שלה.
- הוא מדגיש את העובדה שבני גילן מעולם לא שכחו את קלייר, בעוד שהאמת היא שבתקופה שגילן שגשגה, איש לא חשב עליה או על העוול שנעשה לה.

אחד הנאומים הציוריים שהחלה צוסק בהם הוא הצביעות על בני האדם - ראש העיר מפאין פנאולו את הצביעות הזאת.

המשפט החוזר (עמ' 36)

בחלק זה מתבררת הסיבה לביקורה של קלייר: **נקמה**. היא רוצה שייעשה צדק על פי אמות המוסר שלה. היא עורכת לאיל משפט חוזר. מסתבר, שלפני ארבעים וחמש שנה, היא תבעה את אותו על אבהות, והוא שיחד שני אזרחים (בעזרת ברנדי) כדי שיעידו שגם הם שכבו איתה. השופט האמין להם, וזיכה את איל, ובכך דן את קלייר המסכנה לזנות ולסבל.

כעת, בצורת כספה, קלייר נוקמת: את הסופט הפכה לרפ המרתים שלה, את צדי הקר ציורה וסירסה. נותר לה להתנקם מאי שבאדם בה - באיל.

ההצעה של קלייר לתושבי העיר: היא תעניק מיליארד תמורת גופתו של איל.

תגובתם הראשונית של אנשי העיר: התנגדות נחרצת לדבריה של קלייר. ראש העיר עונה בשם התושבים, כי הם עדין באירופה, ואינם מתכוונים להרוג אנשים כחיות אדם (עמ' 41).

תשובת קלייר: "אני אחכה"

היא יודעת, שזו רק שאלה של זמן עד שהכסף יקנה את הצדק שלה, את הנקמה שלה. למעשה איל בגד בקלייר תמורת כסף, כשהעדיף עליה את מתילדה, בעלת חנות המכולת. חבריו אף העידו ושיקרו עבור בקבוק ברנדי. כעת שוב הכסף יניע את העלילה, ויהיה הגורם להתנהגותן של הדמויות.

כחלק זה מוצג הקונפליקט הציקרי – כסף לצומת ההומאניזם, צרכי האדם.

בדיקת ידע - מהי הגשמה הנכונה ביותר?

4. מהי הסיבה העיקרית לביקורה של קלייר בגילן?

- א. התגעגעה לעיר הולדתה.
- ב. רצתה לתרום ולהציל את העיר האהובה עליה מפשיטת רגל.
- ג. נקמה אכזרית באיל, אהובה לשעבר.
- ד. אף תשובה אינה נכונה.

5. מדוע מקיימת קלייר משפט חוזר לאיל?

- א. כדי להראות שלמדה משפטים והוכשרה לשמש כשופטת.
- ב. כדי לעשות צדק עפ"י אמות המוסר שלה.
- ג. כדי להציג אותו כגיבור ולעזור לו להיבחר לראשות העיר.
- ד. תשובות א+ג נכונות.

6. מה מציעה קלייר לתושבי העיר גילן?

- א. מיליארד תמורת הנצחת שמה בתחנת הרכבת.
- ב. היא תישאר בגילן, תקנה ותחדש את המפעלים הישנים, ותייצר עבודה לתושבים כדי למנוע פשיטת רגל.
- ג. מיליארד תמורת גופת ראש העיר.
- ד. מיליארד תמורת גופת איל.

1. קלייר שואלת מספר דמויות:

- א. את השוטר אם יודע לעצום עין.
- ב. את הכומר אם נוהג לנחם את הגוססים.
- ג. את המתעמל אם יודע לחנוק.
- ד. כל התשובות נכונות.

2. נאמו של ראש העיר:

- א. היה צבוע, וכלל מידע מסולף.
- ב. היה נאום מתחנף במטרה להראות לקלייר עד כמה הייתה חסרה בגילן.
- ג. תשובות א+ב אינן נכונות.
- ד. תשובות א+ב נכונות.

3. אביה של קלייר, האדריכל ושר:

- א. תכנן את הבניינים החשובים של העיר (בית העירייה וכנסיית גילן).
- ב. תכנן את מבנה השירותים בתחנת הרכבת.
- ג. תשובות א+ב אינן נכונות.
- ד. תשובות א+ב נכונות.

מערכה ב'

בסיוט המערכה הראשונה מתייצבת הציר אילן כאיש אחד מאחורי איל, ותומכת בדבריו של ראש הציר. זה טוען שצריך להישאר צנייט מאשר לקבל כסף ולהיכסף בדמיו של איל, ובכך יאבדו את ערכי האדם. כבר במערכה זו נראה עד כמה צדקה קלייר באומרה "אני אחכה". כיון שידעה כי קבלת הצעתה היא רק צנייט של זמן.

הקונפליקט בין ערכי האדם ובין הכסף אינו ממתין להכרעה עד לסיומו של המחזה. ההכרעה נופלת מיד בתחילת המערכה השנייה. אפשר לראות את הצביעות של אנשי אילן החל מן האנשים הפשוטים ועד לבעלי המוסד והמנהיגים: השוטר, ראש הציר והכומר.

מקום ההתרחשות: חנותו של איל (עמ' 42)

תפאורת החנות מוזנחת: דלפק מזוהם, על המדפים סחורה ישנה, וכשמישהו נכנס בדלת המדומה – נשמע צלצול רפה של פעמון.

בתחילת התמונה איל עדיין מרגיש ביטחון באנשי העיר שלו. הוא בטוח בדבריהם, ומאמין להם שלא יהרגו אותו.

איל גם גאה בילדיו שמחפשים לעזור בפרנסת המשפחה.

כאשר מגיע הלקוח הראשון וקונה סיגריות משובחות – הוא שמח מן התנועה המתעוררת בחנותו, ואינו שם לב לכך שהיא נעשתה בהקפה. הוא מתרגש ואומר כי הרגע היפה בחייו היה הרגע בו התושבים דחו את ההצעה (עמ' 47).

בסיום התמונה איל מבין את פשר התנהגותם. הוא נבהל, משליך חפצים על הקונים, ויוצא החוצה בריצה (עמ' 50).

איל צדיין זוכה לתמיכתם של האנשים, אשר אומרים לו שהם תומכים בו, אהבים אותו ומייצרים אותו להיות ראש הציר הבא. אך במקביל הם כבר "חודדים" על חשבון אותו (קונים מוצרים באיכות טובה יותר ונצלייט צהובות). כל אחד מהם מצפה שהאחר יבצע את הצעודה ה"מלככת", כלומר יהרוג את איל. כשילך רואה את הנצלייט הצהובות של כולם הוא מבין של כל אחד יוכל לסמוך על הצנתם של חבריו האנשים, למרות הפטחותיהם, כי הם נאמנים לו.

בדיקת ידע - מהי הגשמה הנכונה ביותר ?

1. היכן מתרחשת התמונה ?

- א. חנותו של איל.
- ב. מלון האפוסטל.
- ג. תחנת הרכבת.
- ד. אף תשובה אינה נכונה.

2. בתחילת התמונה מצב רוחו של איל:

- א. מרגיש לא טוב.
- ב. מרגיש שבגדו בו.
- ג. מרגיש גאה ומאושר.
- ד. מרגיש מרומה.

3. כיצד נוהג בתחילת התמונה כלפי לקוחותיו המבקשים מוצרים יקרים יותר מבעבר ?

- א. מסרב לשרת אותם, כי אין ברשותו את המוצרים היקרים.
- ב. מוכר להם בשמחה, ורושם בהקפה כפי שביקשו.
- ג. תשובות א+ב נכונות.
- ד. תשובות א+ב אינן נכונות.

4. בתחילת התמונה, מהו יחסו של איל לילדיו ?

- א. כועס עליהם, כי לא תורמים לפרנסה.
- ב. גאה בהם, כי נרתמים לסייע בפרנסה.
- ג. שולח אותם להתגורר בעיר אחרת שיש בה תעסוקה.
- ד. אף תשובה אינה נכונה.

5. בסיום התמונה, מהי תגובתו של איל לקונים שרכשו בהקפה מוצרי יוקרה בחנותו ?

- א. מסלק אותם.
- ב. צוחק ומגחך.
- ג. משליך עליהם מוצרים.
- ד. תשובות א+ג נכונות.

לאחר שאיך מבין תושבי הציירה קונים מוצרים יקרים על חשבון הכסף שיקבלו עם מותו הוא פונה לצורת פולט הצלי הסמכות, אנשי המוסד הציירה (לפוסר, לראש הציר ולכומר) כדי שיציילו אותו. הוא נתקף בצביעות ומתאכלת מכל אחד מהם.

מקום ההתרחשות: תחנת המשטרה של גילן (עמ' 51)

1. פנייה ראשונה **לשוטר**, אשר מסמל את שמירת החוק, ומתפקידו לגונן על האזרחים. הוא מתחמק מלבצע את חובתו, ומתנהג בצביעות כאשר איל מבקש ממנו לעצור את קלייר זחנסייאן בעבור הסתה לרצח.

השוטר משיב, כי הצעתה של קלייר אינה רצינית, ולכן רק כאשר מישהו יאיים ישירות על איל באמצעות רובה – רק אז יפעל להגנתו.

תוך כדי שיחה הוא טוען את רובהו כדי להשתתף במצוד אחרי הפנתר השחור שברח.

איך רואה עם הפוסר, כמו שאר תושבי אילן, מצפה את רמת חייו:

הוא שותה מספר כוסות של בירה יקרה. עם הוא קנה לצמח נצאיים צהובות. קנה לצמח שן להב חדשה ונצמח.

מקום ההתרחשות: בית העיריה (עמ' 57)

2. פניה שניה לראש העיר, אשר מייצג את השלטון. ראש העיר הצהיר על תמיכתו באיל מיד לאחר ההצעה של קלייר זחנסייאן, וכעת אף הוא נוהג בצביעות, ומתעלם מבקשת ההגנה שלו תוך הצגת הבקשה כמגוחכת ולא ראויה.

כדי להצדיק את עצמו משנה לפתע ראש העיר את עמדותיו כלפי איל:

- הוא טוען כי איל כבר לא חביב הקהל כפי שהיה.

- הוא מאשים אותו כי לאור מעשיו, אין לו את הזכות המוסרית לתבוע את מעצרה של הגברת.

- הוא קובע שאיל כבר אינו מועמד לראשות העיר.

- ראש העיר נוהג בצביעות גם כאשר הוא מודיע לאיל, שנתן הוראה לא לפרסם את הצעתה של הגברת לגילן בעיתונות.

- הוא מביע את תמיכתו בזכותו של איל לחיות, אך זו, כמובן, תמיכה מזויפת.

ראש העיר, א"ל הוא כמו כולל, רוכש לצרכי מוצרי מותרות:

קונה צניפה חדשה ונצליים חדשות, מעצן סיכריות טובות יותר, מזמין מכונת כתיבה חדשה למשרדי הצירייה, וצף הקיר במשרדו תלוי תכנית חדשה לשיפור פני העיר, תכנית המצריכה כסף רב.

כמו השוטר, גם ראש העיר מצוי בכלי נשק, לקראת השתתפותו במצוד הדולף אחרי "הפנתר השחור".

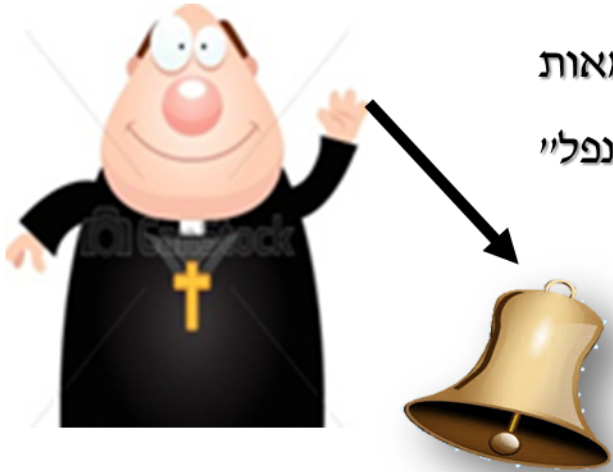
לכאורה, עשה זאת כדי להפגין על המהפכה, כדי להראות את המהפכה, אך למעשה, ראש העיר יוצר את קשר השתיקה, אשר יטיב עם תושבי העיר, ויניק לאיל.

הכומר אמר לייצג את הצרכים הנוצריים של חמלה ומוסר.
הכנסייה היתה תמיד מקלט לאנשים, שנאלצו על חייהם.

3. פניה שלישית **לכומר** – הכומר אמון על הממסד הדתי, ויש ציפייה כי ינהג ביושר.

בפנייתו לכומר נראה כי גם הכומר מתנהג בצביעות. בתחילה הוא משתמש במילים ריקניות ובסיסמאות הקשורות לתפקידו כאיש דת. דבריו אינם מספקים עידוד לאיל. רק כאשר איל מבחין שגם כומר הכנסייה "נפלי" בקסמי הצעתה השטנית של קלייר, ורכש לכנסיה **פעמון חדש**, רק אז מתוודה הכומר ומודה באמת. הוא מציע לאיל לברוח, כי האנשים חלשים כעובדי אלילים. הוא מבקש מאיל לא להעמידם בניסיון.

מקביל להתרוצצותו של איל ולתחושת הסכנה שלו מתרחשים נני אירועים:

1. **המצוד אחרי הכנת השחור (עמ' 56).** הכנת השחור הוא הכינוי שקלייר נהסה לכנות בו את איל בצעירותם. זהו מצוד מזוין, שבו משתתפים כל אנשי הצעירה.
המצוד אחרי הכנת מסמל את המצוד אחרי איל (רמז): כל האנשים המשתתפים בו נושאי נשק (אפילו הכומר).

2. **ישיבתה הרצופה של קלייר על מרכסת מזון ה"אפוסטל".** קלייר מנהלת את צנייניה בקט ופעלובה, מקיפה מן המרכסת של המזון, ומתבוננת בפניוויים החלטים בציר על פי תוכניתה. בהזדמנות זו היא גם מחליפה בצל. יש לשים לב גם לצרי כרחי הקבורה, אשר מופאים מידי יום לתוך המזון, ומסמלים אף הם את מותו הקרב של איל.

הסוכו של דבר, ישתכח עם כולם בהריאתו של איל, כפי שהשתכח בהריאתו של הכנת השחור. מותו של הכנת השחור סמק לחנותו של איל הוא מוות סמלי.

בדיקת ידע - מהי הגישה הנכונה ביותר?

3. תגובת הכומר לחשדותיו ולהאשמותיו של איל:

- א. מנסה להרגיעו במסרים שקשורים לנצרות.
- ב. נוהג בתחילה בצביעות.
- ג. מודה באמת, ומבקש שאיל לא ינסה את אנשי העיר.
- ד. כל התשובות נכונות.

4. מה תפקידו של ה"פנתר השחור"?

- א. מסמל את איל, כי כך כינתה אותו קלייר בצעירותם.
- ב. להציג את אנשי העיר המנסים ללכוד אותו, ובעצם מנסים ללכוד את איל.
- ג. מותו ליד החנות של איל מהווה רמז מטרים.
- ד. כל התשובות נכונות.

1. תגובת השוטר לחשדותיו ולהאשמותיו של איל:

- א. מתייחס ברצינות לדבריו של איל.
- ב. כותב ברצינות את תלונתו של איל כלפי קלייר.
- ג. מוציא לקלייר "צו הרחקה" כדי להגן על איל.
- ד. אף תשובה אינה נכונה.

2. תגובת ראש העיר לחשדותיו ולהאשמותיו של איל:

- א. מאשים אותו, כי אין לו זכות מוסרית להתלונן על קלייר.
- ב. תומך בו ומבין לליבו.
- ג. מסיר את מועמדותו של איל מראשות העיר.
- ד. תשובות א+ג נכונות.

מקום ההתרחשות: תחנת הרכבת (עמ' 65)

תחנת הרכבת **מטונימית** לציורה כוללה (מטונימיה - פרט שמייצג את הכלל. חלק שמייצג את הפרט) בעזרת תיאור תפאורת התחנה אנו מבינים את השניויהדרגתי שצופרים תושבי הציורה.

יש בה לוח זמני נסיעות חדש, יש בה כרזות פרסומת לנופשים ולמחפשי אירוצי תרבות, ונשקפים ממנה השניוים שהלים באינן: הצארנים והמבנים החדשים שמוקמים בציר. לוח הזמנים וכרזות הפרסומת מצידים על השניוים בהלך הרוח ופצתיד להתרחש: אנשים שוב מתכננים את צתידם, אינן תחזור להיות צומת דרכים.

בתמונה זו רואים את איל המנסה לברוח על פי עצתו של הכומר. הוא נחסס על ידי תושבי העיר, העומדים במעגל סביבו, ולמעשה מונעים ממנו לעלות לרכבת. תושבי העיר אומרים לאיל, כי הם באו להיפרד ממנו, ומאיצים בו לעלות לרכבת. אך בו זמנית הם מקיפים אותו ומונעים ממנו להציל את חייו.

איל יורד על ברכיו וצועק "**אני אבוד**" (עמ' 69) כך מסתיימת המערכה השניה.

שוב נתקלים בצפיצות: המצלל האנושי המקיף אותו מסתל למצפה את טבעת החנק ההולכת ומקיפה את איל.

בדיקת ידע - מהי הגשמה הנכונה ביותר?

1. כיצד מתוארת תחנת הרכבת במערכה השנייה?

א. מצב התחנה משתפר.

ב. תלויות בה כרזות פרסומת.

ג. תלוי בה לוח זמנים חדש.

ד. כל התשובות נכונות.

2. מדוע מגיע איל לתחנת הרכבת?

א. לתלות מודעות פרסומת לחנות המכולת שלו.

ב. ללוות את בנו שנוסע לחפש עבודה.

ג. ללוות את בתו שנוסע לחפש עבודה.

ד. לברוח מהעיר בהתאם להמלצת הכומר.

3. מהי תגובתו של איל כאשר רואה את אנשי העיר מגיעים אחריו לתחנה?

א. שמח שבאו להיפרד ממנו.

ב. חושד בכוונותיהם.

ג. מרגיש לכוד.

ד. תשובות ב+ג נכונות.

4. תושבי העיר אומרים לאיל:

א. למהר ולעלות על הרכבת.

ב. להישאר בגילן.

ג. כי החמיץ את הרכבת.

ד. תשובות א+ג נכונות.

5. בסיום המערכה איל אומר לעצמו:

א. ניצלתי.

ב. הפסדתי.

ג. הצלחתי.

ד. אני אבוד.

מערכה ג'

המצפון *de* הרופא והמורה צדיין מייסר אותם,
(למרות *אז* הם קונים בכסף הצתידי)

מקום ההתרחשות: האסם של פטרס - מפגש בין קלייר לבין הרופא והמורה (עמ' 70)

הרופא והמורה מציעים לקלייר הצעה עיסקית, אשר תוציא, את גילן מחובותיה, וגם תגן על חייו של איל. הם מציעים לקלייר "לבזבז" רק מאה מיליון ולא מיליארד ע"י כך שתקנה את מפעליה המשותקים של גילן וכן את אדמתה של העיירה, אשר יש בה מחצבים רבים. אז מסתבר להם ולצופים שקלייר כבר קנתה את כל גילן. היא זו ששיתקה אותה כחלק מתכנית הנקמה הן באיל והן בגילן כולה.

קלייר מנמקת את מעשיה:

- מתארת באוזניהם של המורה ושל הרופא את היום שבו עזבה את גילן בחרפה. ביום זה גמלה בליבה ההחלטה לנקום.
- משיבה לבקשתם להפגין רגשות אנושיים, כי רגשות אנושיים נאצלים הם עניין למיליונרים רגילים. עם כוח פיננסי כמו שלה – ניתן לשנות סדרי עולם.
- קובעת כי מעתה יעמוד הכסף בראש סולם הערכים.
- קובעת כי העולם הפך אותה לזונה ולכן היא תהפוך אותו לבית בושת – החיים הפכו אותה לאשה בלתי אנושית וחסרת מצפון, אך בעלת ממון.
- מצהירה כי אדם ישר הוא זה שמשלם, והיא מתכוונת לשלם תמורת גווייה.

הנקמה של קלייר – מידה כנגד מידה:

- איל בחר בכסף (בחר להתחתן עם בתו של בעל המכולת) על חשבונה של קלייר, ולכן קלייר תארום לתושבי אילן לבחור בכסף על חשבוננו של איל.
- אנשי אילן חטאו כלפיה, ארמו לה להכין לזונה בעבור כסף, וכעת היא לו שהוכתה אותם ל"זונות" ולאמי שימכרו את עצמם בעבור כסף.
- קלייר עם ארמאת לתושבים "לפתוק" בנוצץ לצוות עושים לאיל בדיוק כמו שמרו על **קשר השתיקה** כנגדה בעבר – הם ראו את הצוות שנתרם לה ונתקו. כעת אנשי אילן שוארים על קשר שתיקה ומסתירים את האמת מפני איל ומפני התקשורת מחוץ לאילן.

בדיקת יצע - מהי הגשמה הנכונה ביותר?

1. מי נפגש עם קלייר בניסיון לגרום לה לשנות את הצעתה?

א. איל וגברת איל (מתילדה).

ב. הרופא והכומר.

ג. ילדיו של איל.

ד. אף תשובה אינה נכונה.

2. מה הציעו לקלייר?

א. את נאמנותם וחייהם במקום חייו של איל.

ב. להשקיע פחות, לרכוש את המפעלים הישנים ולהרוויח יותר.

ג. לוותר על הצעתה אחרת הם יפנו לתקשורת.

ד. אף תשובה אינה נכונה.

3. מה הייתה תשובתה של קלייר להצעה?

א. ההצעה אינה רלוונטית, כיון שכל המפעלים כבר שייכים לה.

ב. היא זו שגרמה לעיר להגיע למצב של פשיטת רגל.

ג. תשובות א+ב נכונות.

ד. תשובות א+ב אינן נכונות.

4. איזה נימוק להתנהגותה של קלייר לא נאמר?

א. אם איל לא שייך לי, הוא גם לא יהיה שייך למתילדה.

ב. העולם הפך אותי לזונה, ואני אהפוך את העולם לבית בושת.

ג. עם כמות כסף כמו שיש לי אני יכולה לשנות סדרי עולם.

ד. קלייר אמרה את כל הנימוקים שמפורטים בסעיפים: א' ב' ג'.

5. קלייר נוקמת עפ"י עיקרון של:

א. בעל המאה הוא בעל הדעה.

ב. מידה כנגד מידה.

ג. דין רודף.

ד. אף תשובה אינה נכונה.

התפאורה מציגה שיפור במראה החנות: הדלפק חדש ונוצץ, הקופה חדשה, הסחורה יקרה ופעמון דלת חדש. מאחורי הדלפק עומדת כעת גברת איל.

עס תתו על איל מצלה את רמת החיים עלה ו"באדנת" בעצלה על חשבון דמא, היא מסתירה את כוונתה אמיתית - בחירתה ככסף.

הצייר נכנס ומביא עמו את תמונת דיוקנו של איל. **רמז** לכך שאיל ימות בקרוב, והתמונה תשמר את זכרו. הצייר אומר שהציור הוא אות לפריחתה המחודשת של האמנות בגילן, **וגברת איל** אומרת, כי אלפרד איל מזדקן, וכי אין לדעת מה יקרה, לכן שתדאג למזכרת ממנו....

קשר השתיקה מול התקשורת: כשמגיעה הידיעה כי העיתונות אמורה להגיע בקרוב לביתו של איל, התושבים מחליטים לא לתת לו לדבר איתם, כי הם חוששים שהוא עלול לספר "שקרים", כמו למשל שהגברת זחנסייאן מבקשת להרוג אותו. אזרח א' אף מתנדב לשמור על הכניסה לביתו של איל, כדי שלא ירד מביתו וישוחח עם העיתונאים.

כדי לנקות את מצפונם התושבים ועס גברת איל מסירים מצמט את האחריות בכך שהם מתארים את איל כגנב נטול צרכים ואת קלייר זחנסייאן כקרפן.

המורה נכנס שתוי (עמ' 81), הוא עדיין נאמן לעקרונותיו. נעמד על חבית, ונוזף באנשי גילן על כך שהם מעדיפים מיליארד במקום להעדיף ערכים. הוא מושתק על ידי כולם: על ידי האזרחים, על ידי אשתו של איל וילדיו, ולבסוף גם על ידי איל עצמו.

עס הציתונאים אינם סורחים במיוחד לעלות את האמת. הם חושבים על ה"ניראות" על סיכור אהבה מתקתק על קלייר האציפה, שוויתרה בנצוריה על האהבה למצנה על אחרת. הם מסתפקים בציוס מבוים על איל, המוכר כנען לאחד האזרחים, והם אינם מבינים את האירונים מאחורי התמונה, הרומזת על כך שבעצם הכרעון עלול לרצוח אותו.

איל והמורה נותרים לבדם בחנות ומדברים גלויות. איל מסביר למורה מדוע אינו רוצה להילחם עוד על חייו, אינו מתכוון לפנות לעיתונות, ולמעשה מוכן למות. הוא מרגיש אחראי לכל מה שקרה, ולכן עליו לשאת את עונשו. הוא מודה, כי הוא זה שגרם לקלייר להפוך למה שהיא (עמ' 85).

בסיום השיחה אומר המורה לאיל כי התושבים יהרגו אותו. הוא יודע זאת מהרגע הראשון, ויודע גם, לצערו, שהוא ייקח חלק בכך, ואולי בעתיד תבוא גברת זקנה נוספת גם עבור תושב אחר. הוא קונה בקבוק שתייה יקרה ורושם, קונה בהקפה כמו כולם.

המורה פוחד מצמנו, ממה שהוא הופק להיות. הוא גם פוחד מן הצופה, שכל אחד יכול לקרות אורף הדומה לאורף של איל.

ראש העיר נכנס גם הוא לחנות (עמ' 90), ומציע לאיל להתאבד כדי להציל את גילן מתוקף נאמנותו לתושבים. גם כעת ראש העיר ממשיך בהתנהגותו הדו-פרצופית. הוא דורש מאיל להקריב את עצמו עבור אנשי עירו האומללים והעניים, בעוד שכולם העלו את רמת החיים שלהם והתעשרו.

הסיבה האמיתית לבקשתו היא הרצון לנקות את מצפוננו ואת מצפונם של אנשי אילן.

איל אינו מוכן לטהר את מצפונם של אנשי גילן וטוען שהם העבירו אותו שבעה מדורי גיהנום. הוא ראה כיצד האזרחים צוברים חובות, חוגגים על חשבון דמו, והרגיש איך המוות מתקרב אליו. איל טען כי אם היו גלויים וישירים עמו, היה נחסך ממנו פחד, ויתכן שהיה נוהג אחרת. הוא גם מצהיר כי גם אם היו מבקשים ממנו להקריב את עצמו עבורם, היה מוכן לעשות זאת. תושבי גילן יצטרכו לשאת על מצפונם את התוצאות של התנהגותם. הוא מוכן לכל גזר דינם אבל לא יפעל במקומם.

איל רואה את השינוי שחל בילדיו, את הרכישות החדשות שלהם על חשבון מותו (עמ' 87).

מקום ההתרחשות: נסיעה ברחבי גילן (עמ' 92).

נסיעת הפרידה של איל עם בני משפחתו (הלבושים בהידור) מתקיימת במכונית החדשה שרכש בנו. תוך כדי נסיעת הפרידה רואים את גילן החדשה ואת התעוררות החיים בה. התעשייה משגשגת, המבנים חודשו ואנשים נוסעים במכוניות מפוארות. בתו של איל מדברת באנגלית ובצרפתית כדי להפגין סממני בורגנות והתעשרות.

בזמן הנסיעה במכונית מדברים דברים סתמיים. אפילו ברגעי הפרידה של איל ממשפחתו הכל צבוע, חסר רגש (אין קשר אמיתי בין איל לבין בני משפחתו). הם נוסעים לקולנוע, והוא הולך אל מותו.

מקום ההתרחשות: יער קונרד (עמ' 95). האזרחים שוב מתפקדים כעצים וכחיות.

איל פוגש את קלייר ביער קונרד, ומבין שגם היער שייך לה. קלייר מציגה בפניו את בעל מספר 9, ואח"כ שולחת את בעלה לטייל באומרה: "הבעלים דרושים לנו לצורכי ייצוג ולא לתועלת יומיומית".

מפגש הפרידה מקלייר כולל חשבון נפש וגילוי לב מצד שניהם.

איל, שהשלים עם גזר דינו, מתעניין בתינוקת שהייתה להם. הוא מתוודה על כך שחייו היו חסרי טעם ותכלית, ועל כן אינו פוחד למות. ייתכן שרק עכשיו, אחרי הצעתה המזוויעה של קלייר ואחרי בגידתם של חבריו, ובעיקר בגידת משפחתו, הוא מבין את ריקנותם של חייו. קלייר מתוודה בפניו על אהבתה העזה, שהפכה למשהו מרושע כמוה. היא קנתה את מותו, וכעת הוא יהיה שלה לתמיד. איל המת יהיה תמיד שלה – ישכון במוזוליאום שבנתה עבורו בביתה באי "קאפרי".

סיום המחזה כולל שתי תמונות

2. פרידתה של קלייר מגילן
בתחנת הרכבת לקול שירת
המקהלה (עמ' 111)

1. אסיפת העם במלון
ה"אפוסטל המוזהב"
(עמ' 100)

1. מקום ההתרחשות: אולם האירועים של מלון ה"אפוסטל המזוהב". תיאור התפאורה - מלון מפואר מאד. מתקיימת "אסיפת העם" (עמ' 100)

- ראש העיר פותח את האסיפה בהתייחסות למיליארד שהעיר אמורה לקבל, ומזמין את המורה לנאום.
- המורה אומר שקלייר רוצה שיהפכו לקהילה רודפת צדק, ושואל בתמימות "האם לא היינו תמיד קהילה כזו?"
- הוא מדבר על החטא כלפי קלייר, ובמקביל לכך, הוא שואל האם אנשי גילן רוצים להגשים את הצדק ואת האידיאלים הרוחניים של העולם המערבי.
- הוא מסיים את דבריו בקריאה לאנשי גילן לקבל את המענק של קלייר זחנסייאן, כלומר לרצוח את איל.

נאום המורה ד-שמעון, הוא מקר את אנשי אילן מצד אחד, אך כלפי חוץ הנאום מתיישר עם הקו הכללי, ובכך הנאום מתקשר להנאה ולגיוף, אשר מאפיינים את אנשי אילן.

כפי שהבטיח, איל משתף פעולה עם המתרחש על הבמה. הוא איננו מתנגד להחלטה להוציאו להורג. הוא גם אינו מנצל את נוכחותם של אנשי התקשורת כדי להציל את עצמו. איל שותק, ואיתו שותקים כל מנהיגי הקהילה ואנשי הממסד: הרופא, הכומר, השוטר, מפלגת האופוזיציה.

המילה "**שתיקה**" מופיעה במעמד זה שש פעמים. המילה "דממה" מופיעה פעמיים. כל זאת כדי להדגיש את השותפות שבשתיקה של כל אנשי גילן לזוועה העומדת להתרחש, לרציחתו של איל, ולהפיכתו לשעיר לעזאזל תמורת הטבות חומריות.

שיאו של מוטיב הכפילות מתרחש במהלך קבלת ההחלטה המגוחכת והאירונית: אנשי העיר חוזרים פעמיים כמקהלה על שקריו של ראש העיר (לכאורה, הם מקבלים את המענק לא למען הממון, אלא למען הצדק והערכים, כי "לא יוכלו לחיות תוך התעלמות מפשע"). איל זועק "אלוהים" כי מבין את ההשלכות.

הגיחוך מוקצן כאשר צלם הטלוויזיה מבקש לחזור על הדברים, היות ולא הספיק לצלם, וכל ההתרחשות חוזרת פעמיים. (הצלם שאינו מבין את האימה בזעקתו של איל מבקש גם ממנו לחזור על דבריו).

אנשי העיתונות והנשים מוזמנים לכיבוד מחוץ לאולם. קהילת הגברים יוצרת שני טורים אשר סוגרים עליו ומקיפים אותו ב"טבעת החנק". קהילת הגברים הופכת לגוף אחד, ובכך מושלם טשטוש הזהות האישית של כל אחד ואחד מהם. איל מוצא להורג. סיבת המוות אינה ברורה (יתכן והמתעמל חנק אותו). הרופא קובע כי היה זה שבץ לב. לאחר שמציגים בפני קלייר את הגופה, היא מעניקה לראש העיר את ההמחאה (הצ'ק) ויוצאת (עמ' 110).

התמונה מדגישה את צביעותם של אנשי אילן ואת ציורונתם של התקשורת, אשר רוצה להדגיש "מתקתקות", ואינה צרה להתרחש מתחת לאפה.

בדיקת ידע - מהי הגשמה הנכונה ביותר ?

1. אסיפת העם וההכרעה הפורמאלית בנוגע להצעה של קלייר מתקיימת ב:

א. גילן.

ב. תחנת הרכבת.

ג. מלון ה"אפוסטל המזוהב".

ד. תשובות א+ג נכונות.

3. כיצד מת איל ?

א. קלייר רצחה אותו בעצמה כנקמה.

ב. הגברים הקיפו אותו וגרמו למותו.

ג. ילדיו התגנבו ורצחו אותו בשנתו.

ד. אף תשובה אינה נכונה.

* ההכרעה התקבלה, למעשה, כבר במערכה ב' (בהתנהגות) כשאנשי גילן החלו לרכוש מוצרי יוקרה על חשבון הכסף שיקבלו ממותו של איל, אלא שלא הודו בכך.

4. לאחר הרצח:

א. קלייר בכתה והצטערה על שגרמה למותו של אהוב נעוריה.

ב. קלייר סירבה להאמין, שאיל אכן מת, וסירבה לתת את ההמחאה (הצ'ק).

ג. הרופא קבע, כי מדובר ב"שבץ לב", וקלייר נתנה את ההמחאה (הצ'ק).

ד. תשובות א+ב נכונות.

2. ראש העיר והמורה נושאים נאום כן החושף ערכים מוסריים וטהורים:

א. נכון

ב. לא נכון

2. מקום ההתרחשות: תחנת הרכבת פרידתה של קלייר מגילן לקול שירת המקהלה (עמ' 111)

תיאור תחנת הרכבת שונה לחלוטין מהמראה בתמונת הפתיחה. זוהי הפעם השלישית שהתחנה מופיעה. הפעם חל בה שינוי מוחלט, המסמל את השינוי שחל בגילן. התחנה מחודשת, יש בה דגלים, יש בה אורות ניאון. הכל מלא חיים. "עתה פינה העולם האפרורי הקודם את מקומו לעולם עשיר ונוצץ, מושתת על פלאי הטכניקה החדשה".

אנשי גילן לבושים בבגדים מפוארים, שרים במתכונת שירת **המקהלה** היוונית. שפתם מרוממת, שפת הבורגנות החדשה. בדבריהם הם מזכירים את אומללות העיירה לפני הגעת הגברת, ומשבחים את מצבם החדש, את סמלי התעשרות – סיגריות, מכוניות, מגרשי טניס וסמלים חומריים נוספים. הם משבחים גם את הרכבות, שחזרו לעצור בגילן. הם מתפללים לאל, שלא ייפגעו חיי הנוחות החומריים.

הם אינם מתייחסים לקורבן שהוקרב או לייסורי מצפון כלשהם. אכן הכסף קנה הכל, את כל הערכים.

הופעתה של המקהלה תורמת לאירוניה במחזה. במחזה היווני הקלאסי, הופעתה של המקהלה הייתה הופעה חינוכית. היא החזירה לקהל את תקוותו לקיומם של ערכי האדם הנצחיים. במחזה שלנו המקהלה משבחת ערכים חומריים וערכי האדם אינם קיימים.

קלייר זחנסייאן עוזבת את גילן. היא יושבת כפסל ללא תזוזה, ונישאת על גבי האפיריון כשארוננו של איל עמה.

בדיקת ידע - מהי הגשונה הנכונה ביותר ?

1. מה ההבדל בין תמונת הפתיחה וההגעה של קלייר לבין תמונת העזיבה שלה ?

- א. בתמונת הפתיחה מראה תחנת הרכבת עלוב, ואילו בתמונת העזיבה מראה התחנה מפואר.
- ב. בתמונת הפתיחה בגדי התושבים בלויים, ואילו בתמונת העזיבה בגדי התושבים מפוארים.
- ג. בפתיחה אנשי גילן עניים ומוסריים, ואילו בתמונת הסיום אנשי גילן עשירים וצבועים.
- ד. כל תשובות נכונות.

2. שירת המקהלה מהללת את:

- א. העושר, הכסף המותרות ותרבות הצריכה.
- ב. הערכים ההומאניים, התרבותיים והמוסריים.
- ג. ההסתפקות במועט.
- ד. כל התשובות נכונות.

3. בשירת המקהלה יש התייחסות לייסורי המצפון שחשים אנשי גילן:

- א. נכון.
- ב. לא נכון.
- ג. נכון רק לחלק מאנשי גילן.
- ד. אף תשובה אינה נכונה.

4. משפחת איל (אשתו וילדיו) לא נטלה חלק בפרידה מקלייר:

- א. נכון.
- ב. לא נכון.
- ג. רק אשתו נעדרה.
- ד. רק ילדיו נעדרו.

5. כאשר קלייר עוזבת את גילן:

- א. היא נפרדת בחום מהתושבים, ומבטיחה לשמור על קשר.
- ב. נישאת על האפיריון, ולוקחת איתה את ארונו של איל.
- ג. נישאת על האפיריון, ולוקחת איתה את הכלוב עם הפנתר השחור.
- ד. היא יוצאת בשקט כדי להסתתר מצלמי ה"פפראצי".

חלק ב'

פרשנות ומשמעות לאחר סיום קריאת המחזה

סוג המחזה: טראגי-קומי מחזה מודרני מהמאה ה-20

נושא המחזה / הדרמה: נקמה שחושפת קונפליקט בין ערכי המוסר והצדק המערביים לבין תאוות הבצע.

במהלך המחזה נכנעים אט אט כל תושבי העיירה הדמיונית גילן, כולל נציגי החוק, המוסר והסדר הטוב, לתאוות הממון.

מקום התרחשות המחזה: העיירה הדמיונית גילן שממוקמת באירופה. העיירה הדמיונית משמשת סמל לכל עיר אירופאית תרבותית.

אפשר לראות זאת על פי הרכבות אשר חוצות את אירופה ועוברות בה, ועל פי שמות אמיתיים של דמויות ושל פירמות מסחריות שונות

שיופיעו במהלך המחזה. (לדוגמה – ביקרו בעיר המשורר הגרמני החשוב, גיתה, והמלחין ברהמס).

התייחסות טנוסאים הבאים בראייה כוללת לאחר קריאת המחלה:

1. תוכן – תקציר העלילה
2. הקונפליקט העיקרי במחזה
3. הדמויות
4. מושגים הקשורים לדרכי עיצוב המחזה
5. המוטיבים
6. הדרמה המודרנית
7. הז'אנר, סוג המחזה טראגי-קומי
8. הרלוונטיות לעולמנו
9. הביקורת והרעיונות העולים מהמחזה
10. שאלות לדוגמה
11. הנחיות לכתיבת תשובה ומידע בסיסי לסיוע בניית תשובה
12. מקורות

1. תוכן – תקציר העלילה

המחזה מגולל עלילה של מעשה נקם נורא. הגברת הזקנה – קלייר זחנסיאן, מבקרת בעיר הולדתה גילן, אותה עזבה 45 שנים קודם לכן. היא עזבה בגלל איל, מאהב הנעורים שלה שבגד בה והתכחש לאבהותו לטובת נישואין כדאיים עם אישה אחרת, מבוססת. אמנם, תבעה אותו למשפט, אבל איל התחמק מאחריותו באופן לא מוסרי. שיחד שני עדים לשקר, כדי שיעידו שגם הם שכבו איתה, והשופט פסק לטובתו. קלייר עזבה את העיירה בבושת פנים כשהיא בהריון וחסרת כול. היא הפכה לזונה, ונדע לה כי התינוקת מתה. אחרי שנים היא חוזרת לעיר כמיליארדרית (ירשה כספים מהבעלים הרבים להם נישאה) במטרה לנקום ולקנות לעצמה צדק.

מצבה של גילן שונה מאד מבעבר, והיא נמצאת בפשיטת רגל. בהמשך יתברר, שקלייר היא זו שיצרה את המצב הכלכלי הקשה הזה כחלק מתוכנית הנקמה שלה. בתחילת המחזה מגיעה קלייר לגילן. אנשי העיירה עורכים לכבודה קבלת פנים חגיגית. ראש העיר נואם נאום חנופה, וכולם מתייחסים אליה בכבוד גדול מתוך ציפייה שהיא תתרום לעיר הענייה ולתושביה העניים סכום נכבד. קלייר מציעה בפומבי עסקה פשוטה.

היא רוצה לקנות לעצמה צדק - מיליארד תמורת רצח איל. העסקה תתקן, לדעתה, את העוול שנגרם לה ע"י איל לפני 45 שנה. היא מביימת **משפט חוזר** למשפט בו תבעה את איל. במהלכו היא חושפת את כל השקרים של העבר – עדות השקר של האנשים אותם שיחד איל שיעידו ששכבו עם קלייר כדי שלא יהיה ניתן להוכיח את אבהותו. את השופט קנתה בכספה, וכעת הוא רב- המשרתים שלה.

ראש העיר מסרב להצעתה בשם אנשי העיר, וקלייר מצהירה: **"אני אחכה"**.

כפי שניבאה, מתחילים אנשי העיר לקנות בהקפה על חשבון המיליארד המובטח, והם אינם מודים כי יידרשו בכך למלא את חלקם בעסקה. הם אפילו קונים בהקפה בחנותו של איל, והדרך היחידה בה יוכלו להחזיר את כסף תהיה לאחר שירצחו אותו. (גם אשתו וילדיו לוקחים בכך חלק).

אנשי העיר ידעו, כנראה, על העוול שנעשה לקלייר, אך הם שתקו ולא עמדו לצידה. איש מעולם לא התייחס לעוול שנגרם לה בכל אותן 45 השנים שבהן לא הייתה בגילן. מצפונם מתחיל להתערור (ע"י כך שיאשימו את איל) רק מאוחר יותר, כאשר מגיעה הצעתה של קלייר. נקיפות המצפון המאוחרות של אנשי העיירה מהוות תירוץ אשר מסווה את הסיבה האמיתית להריגתו של איל – כסף.

עלילת המחזה משתלשלת על פי סדר קבוע, גורל מוכתב מראש, אשר יביא למותו של איל. קלייר יודעת שהתושבים יקבלו את הצעתה. היא יושבת על מרפסת המלון, ממשיכה לנהל את העולם, ומשקיפה על העיירה שהופכת אט אט ל"צהובה", כלומר בוחרת בכסף שהופך לערך עליון, וזונחת את מערכת הערכים המוסרית שהעמידה בראשה את "חיי האדם".

ככל שעולה רמת הצריכה, יורדת תחושת הביטחון של איל. הוא מנסה להימלט, אבל בני העיירה חוסמים את דרכו בתחנת הרכבת, ומונעים ממנו לעלות עליה. לבסוף הוא מבין, כי גורלו נחרץ למוות. המערכה מסתיימת במילותיו "אני אבוד".

שתי הדמויות היחידות שמציגות התלבטות מצפונית ומודות בחולשתן הן הכומר והמורה, אך גם דמויות אלה נבלעות ב"עדר", ומצטרפות לשאר התושבים המקבלים על עצמם לשלם את חלקם בעסקה דרך שקרים, חצאי אמיתות ושתיקה. הם רוצחים את איל, מקבלים את הכסף, וזוכים ל"פריחה מחודשת".

הקשר בין עלילת העבר - פרשת האהבה והבגידה ובין עלילת ההווה - ביקור הגברת הזקנה הוא סיבתי.

למעשה, תכנית הנקמה של קלייר היא חיקוי מוגדל של מעשה העוול שגרם לה איל. הוא התנער ממנה ומחובתו המוסרית כלפיה, וזאת עבור רווחתו כלכלית (כאשר בחר להינשא למתילדה, בתו של בעל החנות במקום לקלייר חסרת הכל), והיא גורמת לבני עירו ולמשפחתו לנטוש אותו בעבור אותה סיבה.

2. הקונפליקט העיקרי במחזה

קונפליקט הוא יסוד מהותי בכל דרמה. הוא מניע את העלילה, וחושף את הביקורת ואת הרעיונות העולים מתוך המחזה.

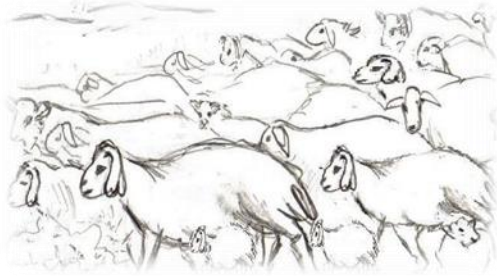
במחזה עומדים זה מול זה ערכי האדם, ערכים מוסריים אל מול הכסף שהופך לערך, וממוקם בראש סולם הערכים.

במחזה הקלאסי הכרעת הקונפליקט מגיעה לקראת סיומו של המחזה, ואילו כאן נופלת ההכרעה מייד עם תחילת

המערכה השניה **בהתנהגותם הצבועה** של אנשי העיירה (בסיום המחזה הכרעה זו תקבל משנה תוקף גם במילים).

3. הדמויות

א. הדמויות באופן כללי

ב. דמותה של קלייר זחנסייאן (הגברת הזקנה)

ג. דמותו של איל

ד. דמויות המורה והכומר

ה. דמותו של ראש העיר

ו. משפחתו של איל

ז. אנשי התקשורת

א. הדמויות באופן כללי

ה"עדר" - רוב הדמויות אינן מזוהות בשמותיהן (אזרח א', ב', ג', ד'), וזאת על מנת לטשטש את זהותן, ולהפוך אותן לחלק מקבוצה שהולכת כעדר אחרי הכסף.

דמויות ייצוגיות - מזוהות עפ"י תפקידן בקהילה ומייצגות מוסדות ותפקידים חברתיים: הכנסייה, החוק האזרחי, הרפואה וכו' - המורה, הכומר, השוטר, הרופא, ראש העיר. דמויות אלה אמורות לייצג ערכים הומאניים, אך כולן, בסופו של דבר, מובילות את הגילנאים להיות חברה אשר אינה מהססת להקריב קרבן אדם לשם הנאות חומריות.

דמויות המזוהות עפ"י הקשר שלהן לקלייר - בעל מס' 7-9, או בשילוב סימני זיהוי תמוהים - לועסי המסטיק.

אופן הצגת המלווים של קלייר מעורר ציפיות למפגש עם דמויות קומיות הן בשל חלוקתן לצמדים משונים והן בשל שמותיהן החורזים (Xובי).

"לועסי המסטיק" הוא אינו כינוי המסכם אישיות או ייעוד, אך הוא מתקשר עם סימני היכר סטריאוטיפיים של האמריקאי המצוי, או של הבריון הקשוח מסרטי פעולה פופולאריים, ואכן בהמשך יתברר כי השניים הינם גנגסטרים ממנהטן, שנידונו למיתה ונפדו ע"י קלייר תמורת מיליון דולר כל אחד.

ב. דמותה של קלייר זחנסייאן (הגברת הזקנה)

דמותה סטטית – אינה עוברת שינויים. היא מניעה את העלילה. היא מפעילה את כולם והיא מצטיירת "כמו אלת גורל מהמיתולוגיה היוונית", אלה הקובעת גורלות. קלייר נישאת כתשע פעמים, ואין לה ילדים. היא עוברת תאונה קשה, ובגופה מושתלים איברים מלאכותיים (פרוטזות). מתחילת המחזה ועד תומו היא מצהירה על כוונתיה, פועלת למימושן, ומנבאת כי אכן יתממשו. היא מתנשאת, היא אכזרית והיא משתמשת באנשים. אין בלבה רגשות אנושיים כגון חמלה או רחמים. אהבתה היא שטנית ומטורפת – כדי לממש את נקמתה עליה להרוג אותו, לחנוט את גופתו, לקחתו לארמונה, ושם יישאר איל המת, ויהיה שלה לנצח.

פירוש השם קלייר: בהירה, צלולה. (בצרפתית הביטוי clairvoyant מתייחס ליכולת לצפות את העתיד. משמעות זו הולמת את דמותה של קלייר, שאינה רק צופה את העתיד, אלא מעצבת אותו במו ידיה).

תיאורה גרוטסקי (מוגזם עד כדי גיחוך) – מיליונרית כבת 62, עדיין אדומת שיער, עדויה בתכשיטים רבים, בעלת תותבות (איברים מלאכותיים), נישאת על גבי אפיריון, ומלווה בפמליה גרוטסקית גדולה ומוזרה למראה: המשרת הזקן מרכיב משקפי שמש (בובי), הסריסים, בעל מסי' 7, שיירה אינסופית של חפצים שהיא מביאה אתה, אשר בה בולטים במיוחד ארון הקבורה והכלוב עם הפנתר השחור. גם "כלי התבורה" שלה יוצא דופן – היא נישאת באפיריון, על גבם של שני בריונים לועסי מסטיק, רוצחים, ששחררה מכלא "סינג סינג".

דמותה מפתיעה בהופעתה, בדבריה ובמעשיה - היא שוברת כבר בתחילת המחזה את הציפיות שהיו לתושבים ולקוראים מהמלייארדרית, תושבת העיר שמגיעה לביקור.

קלייר מפתיעה ומקדימה, היא בולמת את הרכבת במשיכת ידית החירום והיא מציעה למבקר הכרטיסים שנוזף בה סך של 4000 כדי שיעזוב אותה לנפשה.

זהו הרמז ליחסה לאנשים: היא "משתמשת" בהם, קונה אותם, הופכת אותם לרכושה, ואח"כ משליכה אותם.

היא חדת לשון, צינית, כנה, פראית ומחושבת כאחד. היא נחרצת ונמרצת. מהר מאד היא מנפצת את התדמית הרומנטית, כאשר היא קוטעת את איל הנוסטלגי, ומזכירה ששניהם זקנים ושמונים. אח"כ ממשיכה להפתיע את כולם כשהיא יוזמת משפט חוזר ומציעה לתושבים הצעה שנוגדת את ערכיהם המוסריים. ההפתעה גדלה כאשר מתברר שתוכנית הנקמה המפלצתית שלה תוכננה ובוצעה במשך שנים לפרטי פרטים.

קלייר מסבירה את התנהגותה ואת מעשיה: "אהבתי לא יכלה למות, וגם לחיות לא יכלה. היא הפכה למשהו מרושע, כמוני...". היא הפכה אפוא לחסרת רגשות. גם איבריה התותביים לאחר התאונה הגבירו מצב זה. הם מסמלים את התנהגותה הלא אנושית. היא איננה כאחת האדם. היא הדמות היחידה המסוגלת לומר את האמת כולה על עצמה ועל העולם לאורך המחזה כולו.

לקלייר יש את היכולת והכוח להפעיל את כל שאר הדמויות בעיירה ולברוא את המציאות כרצונה. בעזרת כספה היא יוצרת סולם ערכים חדש, וממקמת את הכסף בראשו תוך דחיקת ערכים של מוסר וחיי אדם. "העולם הפך אותי לזונה ואני אהפוך אותו לבית בושת".

על פי האירועים שקדמו לעלילה, מסתבר, כי היא אהבה את איל בכל לבה, אלא שביום שבו נאלצה לעזוב את גילן בבושת פנים החליטה לנקום. מאותו יום איבדה לחלוטין רגשות אנושיים. היא המשיכה לאהוב את איל, אלא שאהבתה הפכה מפחידה, קטלנית, חסרת רחמים אף היא. קלייר בעזרת כספה, הופכת ל"אלה".

תכנית הנקמה: בעזרת כספה האדיר היא טווה את תכנית הנקמה בכל מי שהיה שותף לפגיעה בה. הנקמה נמשכת שנים ארוכות: בתחילה היא מוצאת את זחנסיאן הזקן בבית הזונות בהמבורג, נישאת לו, ויורשת את כספו. בעזרת הכסף היא מאתרת את **השופט הופר**, אשר דחה את תביעתה. היא הופכת אותו, בעזרת פיתוי כספי, למשרת האישי שלה. בעזרת הממון היא רוכשת לעצמה את הבריונים "לועסי המסטיק", שהם בעצם צמד רוצחים, ששחררה מכלא "סינג סינג". היא מאתרת את עדי השקר במשפטה, מעוורת ומסרסת אותם, ואז מתפנה לנקום בגילן ובאיש שבגד בה, באיל. במשך מספר שנים היא קונה את כל העיר, משתקת אותה לחלוטין, גורמת לתושביה להיות עניים מרודים, ואז היא מופיעה ומעלה את הצעתה האכזרית.

הפמלייה של קלייר - **רב המשרתים, הסריסים העיוורים ולועסי המסטיק,** מדגימים את דרך פעולתה המושתתת על שני כללים: **מידה כנגד מידה, ואין אדם שאי אפשר לקנות אותו בכסף.**

בתיאור דמותה של קלייר משולבים מוטיבים מן המיתולוגיה. היא מוצגת כאלת גורל. היא אומרת לאיל, כי אותה לא ניתן להרוג (עמ' 31). המורה אומר כי הופעתה מעוררת בו חלחלה והוא אף מדמה אותה לאלת גורל אכזרית, אשר תחרוץ את דינם של תושבי העיירה (עמ' 26).

כוחה של הזקנה טמון בכסף ולא במהות על-טבעית או במהות קדושה. היא מנהלת עסקים עם ראשי מדינות (הם שולחים איחולים לנישואיה (עמ' 52), ושולטת כנראה על עמדות מפתח במערכת הבנקאות העולמית.

מגמת ההפרזה המאפיינת את דמותה מזמינה את הצופה לתפוס את הזקנה כדמות ייצוגית. היא מייצגת את הכוח הטמון בכסף ואת כוחה של הנקמה. כמו כן, היא מייצגת השקפת עולם מרוקנת מערכי מוסר, ובונה סולם ערכים שמתאים לה.

דמותו של איל מורכבת - הוא עובר תהליך של מודעות, ויש לו תפקיד ייצוגי - איל מייצג גברים רבים בני גילו: תושב עיירה, חוטא קטן, המעדיף מעל לכול נוחות וביטחון כלכלי.

איל בעל חנות מכולת בעיירה, הוא אהוד והוא אף המועמד הטבעי לכהן כראש העיר הבא. איל בטוח שיש לו יכולת לשלוט בקלייר, ומתגאה בפני המורה כי היא "אצלו בכיס". בעבר הרחוק הוא התנער מאחריותו כלפי קלייר והעובר שבבטנה. הוא טען שזו הייתה רק שטות נעורים, שבהחלט לא נתפסת כפשע במסגרת המוסר של הבורגנות הזעירה של גילן, מה גם שהתנערותו מאחריותו נבעה מרצונו לשאת את בעלת המכולת. 45 שנה לא חשב איל על המעשה או על השלכותיו.

עם השנים נולדו לו שני ילדים – בן ובת. מוצע לו תפקיד ראש העיר הבא, אולם אז מגיעה קלייר, מתערער מעמדו, ומתחיל הסיבוך.

עם הגעתה הוא לא העלה על דעתו, שבהמשך הביקור היא תתנהג אליו בצורה כה אכזרית.

אמנם המחזה נכתב בגרמנית, אך **פירוש השם איל** בצרפתית משמעו - "הוא", כלומר כל אחד יכול היה להיקלע למצב דומה. אומר המורה: "יום אחד גם לנו יקרה מה שקורה לך".

התנהגותו מתפתחת בהדרגתיות מתחילת המחזה עד לסיומו. בראשית המחזה הוא מתחמק מהתייחסות קנה לנסיבות פרידתו מאהובת נעוריו, ואף פונה אליה בדברי חנופה שהיה רוצה להחזיר את הזמן לאחור לתקופה בה כינה אותה "קוסמת קטנה". אולם בהמשך, הוא עצמו חש נרדף ומרומה על ידי בני עירו. בתחילה מנסה להילחם בכך, אך אח"כ משלים עם אחריותו, ולא מתנגד להכרעת התושבים לרצוח אותו.

איל מזהה במהרה את האיום ההולך וסוגר עליו דרך ריבוי "הנעליים הצהובות". יתכן שהבנתו נובעת מהיכרותו עם עצמו ועם בגידתו בזולת. הוא פונה בבהלה לאנשי הממסד ומנסה להילחם במצבו תוך בקשת סיוע מהם – ראש העיר, הכומר והשוטר, אך הוא נוכח לדעת שמוסדות החברה, אזורחי העיירה ואף בני משפחתו, אינם מסוגלים להתנגד לפיתויי הממון. ידיעה זו מובילה אותו אל ניסיון הבריחה שנכשל.

כישלונו מעורר שאלה – עד כמה היה באמת נחוש לברוח מגורלו. שכן, איל אינו נלחם ממש לפרוץ את המעגל של אנשי גילן המקיפים אותו, אלא כורע ארצה, וקורא בייאוש: **"אני אבוד"**.

במערכה השלישית הוא לא נותן למורה לספר את האמת לעיתונאים, ומצווה עליו לשתוק. לאחר מכן הוא מתוודה בפניו כי אינו מתכוון להמשיך ולהיאבק, משום שעתה הוא מכיר באחריותו כלפי קלייר, **ומודה שהוא זה שהפך אותה למה שהיא כיום.**

בהמשך איל מסרב להיענות לבקשת ראש העיר להתאבד. נראה, כי סירוב זה נובע מהכרתו החדשה בערך נטילת האחריות האישית. איל אינו מוכן לפטור את אנשי עירו מהצורך "ללכלך את הידיים" ולשאת באחריות למעשיהם. אמנם הוא השלים עם מותו, אך הוא מסרב לפטור את אנשי גילן מן האחריות המוסרית לעוול שגרמו לו בכך ששיקרו לו, שחגגו על חשבון דמו נגד עיניו. במהלך שיחתו האחרונה עם קלייר הוא מודה בפניה, כי הגיע סופם של חייו חסרי הטעם (עמ' 99). הוא שילם מחיר יקר על בחירתו בכסף ולא באהבה. איל מיטיב להבין מהר יותר מכל אנשי העיירה, כי הוא איננו יכול להיאבק ברצונה של קלייר. בלתי אפשרי להיאבק בקלייר בדיוק כפי שאין זה אפשרי להיאבק בגורל או ברצון האלים.

דמותו של איל עוברת שינוי. הוא נכנע לגורלו כאילו נכנע לגזירה משמים, ומקבל אחריות על מעשיו.

השינוי בדמותו של איל נזכר בהערת המחבר למחזה (עמ' 117-118). שם נקבע, כי קלייר היא מעין גיבורת המחזה מתחילתו ועד סופו, אולם דמותה אינה משתנה בזמן שאיל הופך להיות הגיבור ודמותו עוברת שינוי. הוא ביצע טעות שהניעה את הסיבה לנקמה. הוא עובר תהליך, ובהשפעת הפחד מגיע לתובנות. בסופו של דבר הוא לוקח אחריות, ומגיע במותו לגדולה מסוימת. **(עפ"י ההגדרה הקלאסית של גיבור ספרותי הוא הגיבור).**

על פי דברים אלה נראה, שהמחזאי מצפה מאתנו, שנבין את תהליך המודעות האישית העובר על איל, ומוביל אותו להכרה באשמתו ובאחריותו.

יחד עם זאת, בסיום המחזה, מסולק מותו של הפרט-הקורבן מהתודעה הקולקטיבית של גילן המשגשגת לאחר הביקור.

המורה והכומר יוצאי דופן. הם היחידים שמעיזים להודות באמת, אך מודעים לחולשתם ולהיגררותם אחרי העדר והממון.

הכומר מייצג את הממסד הדתי. בלשון גבוהה ומתחסדת הוא מציע לאיל להתרכז בערכי הרוח ובחיי העולם הבא, אך גם הוא כשאר אזרחי גילן נושא רובה על כתפיו, וכמותם נסחף אף הוא בשיגעון הקניות "על החשבון", הוא רוכש פעמון חדש לכנסייתו. נראה כי לרגע קט נסדקת מסכת הצביעות של לשונו המליצית, והוא אומר בהתרגשות לאיל, כי עליו לברוח, כי בני האדם חלשים וכי לא כדאי שיעמיד אותם בניסיון.

גם **המורה**, שמשתכר בניסיון להטביע את מצפונו בטיפה המרה, מודה באמת, ואף מנבא את חלקו בפשע. ההבדל היחיד בין המורה והכומר ובין שאר אזרחי גילן הוא ביכולתם לבטא את הקונפליקט בקול רם, אך אין די באמירת האמת. בסופו של דבר גם שניים אלה נוטלים חלק בביצוע הפשע.

ה. דמותו של ראש העיר

ראש העיר של גילן מייצג את אנשי עירו על פי תפקידו ועל פי אישיותו. הוא נושא נאום גדוש חנוּפָה בטקס קבלת הפנים לכבוד קלייר (עמ' 35). הוא זה שמציע לאיל להתאבד כדי לחסוך מאנשי עירו את מעשה הרצח בפועל, והוא גם מוביל באספה (עמ' 105) את הציבור לחזור על דבריו מילה במילה בשלילת השגת הצדק למען ממון כמו בטקס דתי, שבו המתפללים חוזרים אחר הפסוקים של שליח הציבור. באספה זו (שהיא כמו טקס פולחן דתי) מתמזגים תושבי גילן למעין ישות אחת, "עדר".

נכון להנ"ל, שאפא איל היה הופק לקרבן, סביר שהתנהאותו הייתה דומה לזו של ראש העיר הנוכחי.
שהרי איל היה מיוצג לכהן כראש העיר האל אילן.

ו. משפחתו של איל

אשתו, בנו ובתו של איל אינם עומדים לצידו. למעשה, הם לא נבדלים משאר בני העיירה. גם הם מעלים את רמת החיים שלהם בהסתמך על המענק של קלייר, וכמו שאר בני העיר, אף הם אינם מודים בכוונתם לשלם את המחיר. הם מוכיחים כי גם קשרי משפחה חלשים יותר מפיתויי הממון, ממש כמו ערכי הדת וההומניזם. בני המשפחה, בניגוד לכומר ולמורה, אינם נותנים ביטוי לנקיפות מצפון. יתרה מזאת, הם שותפים פעילים בשמירת קשר השתיקה אודות העסקה (עמ' 81-82). לקראת אסיפת-העם והכוונה לרצוח את איל, הם נפרדים ממנו מבלי להזכיר את החשש לגורלו, ונוסעים לצפות בסרט בעיר הסמוכה. המשפחה שאמורה להוות משענת לכל אדם, קורסת בפני הממון.

ז. דמויות "הטרדנים" אנשי התקשורת

המחזאי מבקר גם את אנשי התקשורת. קבוצת העיתונאים המכונה "הטרדנים" מצטיירת ברדיפה אחרי הסנסציה ובכישרון להחמיץ את האמת עצמה. הם "מביימים" את המציאות על פי תפיסות מוקדמות שטחיות, וכדי למסור אותה לקהל הרחב. את הרצח הקהילתי הם מחמיצים משום שהוא מתבצע דווקא כאשר הם מוזמנים לכיבוד קל, ואילו את הסיבה הרשמית למותו של איל, כי הוא מת משמחה, הם מקבלים בהתלהבות, משום שהיא תואמת את רצונם לשקף מציאות יפה, מרגשת: סיפור הצלחה עם מעט מאד עצב.

4. מושגים הקשורים לדרכי עיצוב

המחזה "ביקור הגברת הזקנה" נכתב על יד המחזאי השוויצרי פרידריך דירנמט בשנת 1956. במחזה מוצגת ביקורת נוקבת על החברה הבורגנית האירופאית המודרנית, חברה המתעלמת מערכי האדם, ערכי ההומאניזם, תמורת בצע כסף והנאה חומרית. דירנמט יוצא נגד הצביעות של אותה חברה. כלפי חוץ - ישנן הצהרות על ערכים ועל מסורת הומאנית, וכלפי פנים – זו חברה חומרנית, אכזרית אשר מקריבה אחד מחבריה כשעיר לעזאזל.

המסר מועבר באמצעות עלילת המחזה, הדמויות והקונפליקט, ובאמצעות דרכי עיצוב, כגון: מוטיבים, סמלים, סאטירה, אירוניה, אלגוריה וגרוטסקה.

הסאטירה - סוג ספרותי (סיפור, מחזה, משל) שנועד לחשוף ולבקר תופעות של שחיתות וטיפשות של אישיות ציבורית או של קבוצה או של מוסדות או של מוסכמות חברתיות.

הסאטירה נעשית בכלים שונים: הגזמה, לעג, אירוניה, ועוד. מטרתה של הסאטירה היא לפגוע ואפילו להרוס כדי לתקן את המעוות ולבנות מחדש. הדמויות הן בדרך כלל מסוגננות, מוגזמות ולא טבעיות.

הסאטירה היא הכלי העיקרי לביקורת נוקבת. הסאטירה נבנית באמצעות שימוש בהפרזה (הגזמה), בגרוטסקה, באבסורד, בניגודים ובאירוניה.

אזהרה: סאטירה לפניך!

הגרוטסקה - תיאור שיש בו הבלטה יתרה עד כדי הגזמה, גיחוך לעג.

האלגוריה - משל מפותח המציג אנשים, בעלי חיים, צמחים, תופעות טבע, מקומות אירועים כסמל לתכונות, להתנהגויות ולערכים אנושיים. ביצירה האלגורית יש שני מישורים: מישור גלוי ומישור סמוי.

המישור הגלוי הוא העלילה, והמישור הסמוי הוא המשמעויות העולות ממנה.

האלגוריה היא תיאור באמצעות סמל, משל.

גילן, העיירה שבה מתרחש המחזה ממוקמת, לכאורה, במרכז אירופה, סמוך מאד לגרמניה. אנו יודעים שעוברות בה רכבות החוצות את היבשת. אלו, לכאורה, עובדות ריאליסטיות. שמות המפעלים בעיירה הם שמות אירופאים, הדמויות המפורסמות כגון ברהמס וגיתה הן דמויות אמיתיות, אך גילן איננה עיר אמיתית. היא מסמלת את כל הערים התרבותיות במערב אירופה. מה שאירע בה, אינו ייחודי לה, משום שגילן אינה עיר אמיתית. ההתרחשות שאירעה בגילן באופן מוגזם עלולה לקרות בכל עיר אירופאית, אשר מושתתת על עקרונות ההומניזם והמוסר.

הדמויות ייצוגיות, ותיאורן מוגזם - הן מייצגות את נפש האדם בחברה המערבית כולה. יתר על כן, כל אחת מהדמויות הללו מייצגת מוסד שלם. הכומר מייצג את הכנסייה, כלומר את הדת, האמונה והמוסר; השוטר מייצג את הצדק; המורה מייצג את החינוך וההשכלה; הצייר את האמנות והתרבות; ראש העיר את השלטון, והרופא את ההומאניות והחסד.

כל אחד מהמוסדות הללו אמור להיות מופקד על עיצוב המוסר, הערכים האנושיים והחמלה, אך כל אחד מהם קורס אל מול כוחו של הממון.

בעוד האלוהות הישנה מתמוטטת לה (הכנסייה וההשכלה), האלים החדשים, אלי הממון, רק מתחזקים וצוברים כוח.

דירנמט משלב בין הסאטירה לאלגוריה מאחר שלשתיהן יש מגמה דידקטית חוץ ספרותית, ושתייהן נוטות אל האמירה המוכללת באמצעות ההדגמה של הפרט.

האירוניה – צורת התבטאות בה המשמעות הגלויה מנוגדת למשמעות הסמויה. צורה שמביעה לעג, יחס של ציניות, הגזמה וסלידה.

אירוניה מתקיימת כאשר יש פער בין המישור הגלוי שביצירה לבין המישור הסמוי שלה. וכן כאשר מתקיימת **שבירה של יסודות מוכרים** (כמו לדוגמה, שבירה היסודות של הטרגדיה הקלאסית)

האירוניה במחזה "ביקור הגברת הזקנה" נובעת משני גורמים:

1. פער בין המישור הגלוי למישור הסמוי – למשל, במהלך נאומו של ראש העיר לקראת ההצבעה על קבלת הכסף הוא מצהיר, כי תושבי גילן מקבלים את המענק לא למען הממון, אלא למען הצדק, והתושבים חוזרים אחריו. כאן **הקהל מבין כי קיים פער בין דבריו, המישור הגלוי, לבין האמת, המישור הסמוי**. הקהל יודע כי תושבי גילן אכן מקבלים את הכסף למען הממון, כי הצדק איננו כלול במחשבותיהם, כי הם פשעו, וכי ערכיהם המקודשים נפגעו זה מכבר. **פער זה מייצג את הצביעות ואת חוסר לקיחת האחריות של החברה על מעשיה**. אף כי ברור לחלוטין מדוע נרצח איל, מסתתרת החברה בגילן תחת מעטה של צדקנות. אף אחד מאנשי העיירה אינו מוכן להודות בפה מלא במעשיהם, ובכך, למעשה, הם מוסיפים חטא על פשע. לא די בכך שהם מבצעים מעשה נפשע, הם הופכים את קורבנם העתידי לפושע. אין כל ספק כי התנהגותו של איל הייתה בלתי מוסרית, אבל ברור למדי, כי אין כל פרופורציה בין החטא שלו לבין העונש שנגזר עליו.

2. שבירת הציפיות - דרך נוספת להיווצרותה של האירוניה היא באמצעות **שבירת ציפיות**. המחבר משלב במחזה יסודות רבים, המושתתים על הדרמה הקלאסית, הטרגדיה היוונית, כגון: יד הגורל, הקונפליקט, המקהלה, המעשה המביש, הסבל והידיעה. ואנו מצפים, לאותה תמימות, ערכיות, מסר חינוכי ואישור של ערכי האדם, אך המחזאי שובר את כל הציפיות, ויוצר הקבלה אירונית.

מוטיב הכפילות

5. מוטיבים, סמלים (חלקם מהווים רמזים מטרימים)

מוטיב הכפילות ממחיש את "תופעת העדר", ומוצא את ביטוייו לכל אורך המחזה במערכת השמיעתית (חזרה על אמירות "כמו תוכי"), במערכת החזותית (נעלים צהובות, דמויות וסצנות כפולות) ובמערכת הערכית (מוסר כפול ע"י אמירה הפוכה ממעשים). מוטיב זה מבטא את הצביעות, את המוסר הכפול שבהתנהגותם של אנשי גילן, אשר מתהדרים בהיותם תרבותיים, מתקדמים ואנושיים, אך למעשה הם מאבדים את כל ערכיהם האנושיים למען הכסף. ב"תופעת העדר" ניתן לראות כיצד אנשים נגררים לפעולות, להתנהגות או לאמירות בשל לחץ חברתי ורצון להיות משוייכים לקבוצה, ובכך הם מאבדים את האחריות האישית.

במערכת השמיעתית: בתחילת המחזה מופיע צמד העיוורים המסורסים שמתנהגים כיצור אחד עם שני ראשים: הם מדברים יחד, וחוזרים יחד איש על דברי רעהו. "אנחנו השתנינו, אנחנו השתנינו", כאשר מציגה אותם קלייר לפני איל (עמ' 38).

גם אנשי העיירה חוזרים כאיש אחד ואומרים לאיל המנסה לעלות לרכבת: "עלה כבר! עלה כבר!" (עמ' 68). כשאיל מרגיש ואומר שמישהו יעצור אותו בעלייה לרכבת, כולם קוראים בהדגשה ובלעג: "אף אחד! אף אחד!" (עמ' 69).

תופעת החזרה כאיש אחד מגיעה לשיאה בתמונת הכרעת הדין במלון ה"אפוסטל" כשכל תושבי גילן חוזרים כמקהלה אחרי ראש העיר והמורה. "אלא למען הצדק" ... "ולמען המצפון" ... "למען לא יינזקו נשמותינו" (עמ' 106). חזרה זאת עוזרת לתושבי גילן לשכנע את עצמם שהם פועלים כשורה ולהתעלם מאובדן האחריות האישית. הם משקרים לעצמם ולסביבתם, ונוהגים שלא לפי המערכת הערכית עליה הם מצהירים. כאמור, החזרה הזאת מסמלת את ההליכה כעדר עיוור אחר הכוח.

הצלם מבקש מתושבי גילן לחזור על הסצנה, כי הוא לא הצליח לצלם, כפילות זו מחזקת את המוסר הכפול.

בסיום המחזה תושבי גילן הופכים למקהלה השרה שירי הלל לכסף, לעושר, לחיים הנוחים ולתרבות הצריכה, וזאת בניגוד מוחלט למקהלה היוונית המסכמת את עלילת הטרגדיה בשירי הלל למוסר ולצדק.

במערכת החזותית (תפאורה ואביזרים):

- תסמונת הנעליים הצהובות, תסמונת הפושטת בין התושבים. הצבע הצהוב בולט ומתחבר לצבע תכשיטי הזהב של קלייר, שמתגוררת במלון ה"אפוסטל המזוהב". גם הבחירה בנעלים שהן מטבען שתיים מחדדת את החזות הכפולה.

מקומות התרחשות שמסמלים את השינוי שעוברת העיר:

***תחנת הרכבת** מתוארת שלוש פעמים במחזה:

במערכה הראשונה - התחנה מוזנחת, מרופטת ועלובה. לוח הזמנים שלה קרוע (מסמל את העובדה שרכבות אינן עוצרות בגילן, ושלאנשיה אין כסף לנסוע מחוץ לעיר), לוחות המודעות אף הם דהויים ומוזנחים, משום שאין לאיש כסף לבילויים או לתוכניות.

במערכה השנייה - כשאיל מגיע לתחנת הרכבת על מנת לברוח, אנו רואים שחלו בה שינויים – לפתע יש בה לוח זמנים חדש, וכן יש בה כרזות פרסומת לאתרי נופש ותרבות. השינוי משקף את התהליך העובר על גילן, ומדגים את **המערכת הערכית** המעוותת – השיפור במצב הכלכלי על חשבון התוכניות למותו של איל.

במערכה השלישית, תחנת הרכבת בתמונת הסיום – התחנה מהודרת ומשקפת את כל חידושי הטכנולוגיה. הרכבת היוצאת ממנה היא רכבת "גילן-רומא". גילן שוב חוזרת למקומה כמרכז תחבורתי וכלכלי בעקבות מותו של איל.

***חנותו של איל** מתוארת פעמיים – בתחילת המערכה השנייה זוהי חנות עלובה וענייה, ואילו בתחילתה של המערכה השלישית החנות משגשגת, הסחורה יקרה, המקום משופץ. השינוי שחל בחנות משקף כמובן את השינוי שחל בעיירה גילן, ואפילו בקרב משפחתו של איל.

סצנות מקבילות שמחדדות את השינוי שעוברת העיר מתרחשות באולם של **מלון ה"אפוסטל"**. המשפט-החוזר שנעשה לאיל (מערכה א'), אסיפת-העם וההצבעה שנקבעה כדי לחרוץ את דינו של איל ולהוציאו להורג (מערכה ג').

ההקבלה בין סצנת המשפט וסצנת ההצבעה המתרחשות לעיני הצופים באותו מקום מדגישה את הדמיון במנגנון העומד מאחורי מערכת הצדק והחוק: הצדק נקנה בשוחד ובמרמה.

במערכת הערכית: זו מערכת בה מתקיים מוסר כפול ע"י אמירה הפוכה ממעשים (דו-פרצופיות).

מוטיב העיוורון

קובי ולובי, שנים ממשרתיה של קלייר, הם סומים (כעונש על עדות השקר, עונש של קלייר).
העיוורון משקף ומסמל גם את ההליכה של אנשי העיר בעיניים עצומות אחרי כוחה ועוצמתה של קלייר. איל עצם עיניו 45 שנה, כלומר התעלם מאחריותו כלפי קלייר.

מוטיב הצבע הצהוב/זהב

כולם קונים נעלים צהובות, לשוטר שן מזהב. הם מחקים את קלייר. צבע שערותיה אדום/זהב. היא מתאכסנת במלון ה"אפוסטל המזהב". צהוב-זהוב-אדום מתקשר אפוא לעושר הרב שלה, עושר השווה זהב! מזכיר את הביטוי "הבהלה לזהב", שמשמעו: רדיפה אחרי הממון. זהובים = כסף

מוטיב המעגל / טבעת החנק

בסיום מערכה שנייה סוגרים על איל, ומונעים ממנו את העלייה לרכבת. בסיום מערכה שלישית סוגרת עליו ערימה אנשים. המעגל מסמל את הרבים המתנכלים וחונקים את היחיד! המעגל יוצר ישות חדשה שמחפה על הפרט.

הפנתר השחור כרמז מטרים

קלייר הביאה עימה פנתר שחור בכלוב. בהמשך הפנתר בורח, ותושבי העיר מנסים לצוד אותו. הפנתר נורה ומת לפני חנותו של איל (עמ' 65).
הפנתר השחור הינו רמז מטרים לגורלו של איל. בנעוריהם כינתה אותו קלייר – פנתר שחור.

הצילינדר כרמז מטרים

עם בואה של קלייר לעיר מעבירים בעלי תפקידים צילינדר מראש לראש: המורה לראש העיר, וראש העיר מעביר בחשאי לכומר, וזה האחרון מעביר במבוכה חזרה לראש העיר (עמ' 21-22). הטקס נראה מגוחך ביותר. העברת הצילינדר מסמלת את העברת האחריות מאיש לאיש. אנשי העיר בורחים מהאחריות, וזו הופכת למוטיב חשוב בהתנהגותם (וגם בהתנהגותו של איל בעבר).

ארון הקבורה כרמז מטרים

ארון הקבורה שמגיע עם הפמליה המוזרה של קלייר הינו תמוה. מתברר כי הוא מיועד לאיל, ואכן בסיום מוכנס איל לארון הקבורה. הארון הוא פרט עלילתי, אך הוא משמש גם רמז מטרים למותו של איל, ומחזק את יכולת הניבוי של קלייר להתרחשות.

הקביעה, כי מדובר בדרמה "מודרנית" נעשית בהשוואה לדרמה ה"קלאסית", המופתית, כמו הדרמה היוונית או השייקספירית.

**הנ"ל דרמה הינה, כאמור, שם כולל לכל'אנר המוצג. היצירה נקראת אט "מחזה"*

המבנה המודרני כולל 2-3 מערכות בניגוד ל-5 מערכות כפי שיש במחזה הקלאסי .

לשון המחזה המודרני – היא לשון פשוטה (לעיתים משובצת בסלנג), לעומת הלשון הגבוהה הנהוגה במחזה הקלאסי.

דמות הגיבור במחזה המודרני הינה דמות של אדם "ממוצע", בד"כ ממעמד הביניים, בניגוד לדמות הגיבור במחזה הקלאסי שנמנית על דמות ממעמד כבוה או ממשפחת המלוכה.

דמות הגיבור הטראגי הקלאסי שונה במחזה המודרני. הגיבור המודרני עשה מעשה "בעייתי", אך קשה לפסוק אם זה "מעשה מביש" כפי שעושה הגיבור הטראגי הקלאסי. הטראגיות במחזה המודרני נובעת לא רק מהמעשה הבעייתי, אלא מהבעיה המוסרית הקשה המוצגת במחזה.

המחזה המודרני מאפשר (גם מבחינה טכנית משוכללת) מקום לתפאורה מגוונת ומשתנה, ואינו כפוף לטכניקת שלוש האחדויות.

המחזה המודרני מרבה בסמלים, בחפצים ובאביזרים הרבה יותר מהמחזה הקלאסי.

המחזה המודרני מורכב. הוא מכיל יסודות טראגיים וקומיים כאחד, כלומר מחזה טראגי-קומי, ולא טראגי או קומי בלבד.

7. סוג המחזה: טראגי-קומי (המחזה הוא גם טרגדיה וגם קומדיה).

א. יסודות של טרגדיה

מטרת הטרגדיה הקלאסית היא לחנך את האזרחים, הצופים, להיות נאמנים לארצם ושיפעלו עפ"י סדר החוקים המקובלים.

חוקרת הספרות, **דורותיאה קרוק**, קבעה כי ישנם **ארבעה יסודות לטרגדיה קלאסית**:

1. **המעשה המביש** שהוא המעשה שמפר את המערכת המוסרית.

במחזה שלנו, איל ביצע את "המעשה המביש", פשע כגד קלייר (אפשר לומר שגם תושבי העיירה חטאו בכך ש"שתקו" והפקירו אותה לזנות).

2. בעקבות המעשה המביש מגיע **הסבל**.

איל נרדף ע"י קלייר ועל ידי תושבי העיירה עד מוות. סבלו החל לאחר שהבין כי התושבים מתכוונים לקבל את ההצעה של קלייר. (אפשר לומר שגם תושבי העיירה סובלים, וזאת בשל מצוקה כלכלית קשה).

3. **הידיעה** – הגיבור הטראגי מודע לסבלו.

איל מודע לסבלו, אבל, כאמור, רק לאחר ההצעה, והוא אף מודה בכך בפני המורה במערכה השלישית. (סבלו של איל מתחיל 45 שנה לאחר שביצע את "המעשה המביש").

4. **אישור מחודש של הערכים** - בטרגדיה הקלאסית הערכים שהופרו בתחילת העלילה מקבלים אישור מחודש בסופה, דבר שמתחדד על ידי שירת המקהלה המורכבת מזקני העם (אז גם חווים הצופים קתרוזיס).

הופעתה של שירת המקהלה בסוף המחזה שלנו מקבילה לשירת המקהלה החותמת את הטרגדיה הקלאסית, אולם בניגוד לתפקידה הקלאסי של המקהלה לחדד את הערכים החינוכיים במחזה, ולהוביל את הצופים לאישור מחודש של הערכים הנעלים והנצחיים, הרי שכאן, שירת המקהלה אינה מלמדת על ערכי המוסר, אלא מחדדת את הערכים החדשים, ערכי הממון עליהם נמתחת הביקורת במחזה. המקהלה שרה שיר הלל לכסף ולסמלי המותרות (מכוניות, בגדים, אלכוהול, סיגריות...). המקהלה במחזה שלנו מורכבת מכל אזרחי גילן ולא רק מזקני העם. בנוסף, הופעתה במחזה שלנו מתרחשת רק בתמונת הסיום, והיא אינה ממלאת את כל תפקידיה החינוכיים והאסתטיים כפי שנהוג בטרגדיה הקלאסית.

בטרגדיה הקלאסית האלים נחשבים מעל לכל, והם תמיד צודקים. במחזה שלנו, קלייר מתוארת ע"י המורה כ"אלת גורל יוונייה" אשר מוכיחה כי הצדק, כפי שהיא רואה אותו, יוצא לאור.

בתרבות היוונית, החטא החמור ביותר נקרא "חטא ההיבריס", חטא היוהרה, חטא הגאווה, **והעונש על החוטא בו הוא מוות (פיסי או מטאפורי)**.

אפשר לומר כי איל חטא בהיבריס בניסיונו לרמות במשפט ולברוח מאחריות, ועל כך הוא ייענש.

זעמה של "אלת הגורל" ונקמתה יצרו מצוקה כלכלית בעיירה. כוחה הוא בכספה, ובאמצעותו היא משנה סדרי עולם וקובעת ערכים חדשים (היא הופכת את הכסף לערך, ומציבה אותו בראש סולם הערכים).

גורלו של איל בסיום המחזה מזכיר את גורלו של הגיבור הטראגי מאחר שהוא נענש על "המעשה המביש" שביצע ומת. יחד עם זאת, בניגוד לטרגדיה הקלאסית, מותו אינו הרואי, הוא אינו משיב את הסדר על כנו (מקומו), ויתרה מכך, נראה כי דמותו בסיום המחזה מאבדת מחשיבותה לטובת קיומה של מערכת ערכים חדשה בגילן.

*** ניתן להסיק כי אמנם יסודות טראגיים במחזה שלנו, אך הוא אינו טרגדיה קלאסית, וגיבורו אינו הגיבור הטראגי הקלאסי.**

יסודות קומיים בתוספת אלמנטים גרוטסקיים (מוגזמים, מעוותים ומעוררי גיחוך) תורמים לאפיון הדמויות, להדגשת הרעיונות ולעיצוב משמעויות המחזה.

***חזרה על תנועות באופן מכני** – בתמונה הפתיחה במערכה הראשונה יושבים האזרחים בלבושם הדל, כשהם **עוקבים שוב ושוב במבטם אחרי הרכבות החולפות** באומרם כי זהו התענוג האחרון שנותר להם בגילן. החזרה על תנועה זו (הפניית המבט עם כיוון הרכבות) היא אלמנט קומי מובהק, המוכר מסרטים קומיים ומפנטומימות.

***תיאור קומי של פמליית קלייר** – שתי דמויות המכונות "גורילות" לועסות מסטיק נושאות את קלייר על גבי האפיריון. לצידם שני גוצים עיוורים החוזרים זה על דברי זה, בעלה שמכונה בעל מספר 7, ארון קבורה וכלוב עם פנתר שחור.

***דיאלוג קומי** - לדוגמה, הדיאלוג של קלייר עם מנהל התחנה לאחר שמשכה בידית החירום, ועצרה את רכבת האקספרס, או הדיאלוג של שני הגוצים העיוורים עם השוטר.

הסיבה הקומית לשמה העניקה קלייר לבעלים ולמשרתים שמות חורזים המסתיימים ב **X** **ובי בשל שמו של רב המשרתים והוא, לדבריה, אינו מתחלף.**

***האלתורים הנלעגים בטקס קבלת הפנים לקלייר המקדימה לבוא** – לדוגמה, הילדות עם הפרחים, **הצילינדר הנווד** שעובר בין נציגי העיירה, וכל אחד חובשו בתורו כאשר הוא פונה אל קלייר. הצילינדר (המגבעת) הנווד מייצג, כמובן, את הדלות של אנשי גילן מחד, ואת דבקותם בגינוני בורגנות מאידך. מעבר לכך, הוא משמש גם רמז מטרים לשאלת האחריות האישית ולאבדן הזהות.

***שילוב בין "גבוה" ל"נמוך"** – לדוגמה, הפושעים לועסי המסטיק חסרי התרבות נושאים את האפיריון שהגיע ממוזיאון ה"לובר" התרבותי והמכובד.

(גם נעילת הנעליים הצהובות והחזרה של תושבי העיירה אחד על דברי השני משעשעים ותורמים לאובדן האחריות האישית דרך "תופעת העדר").

***דמויות האזרחים המתפקדים כעצים, כאיילה ב"יער קונרד" מסמלים דמויות המתפקדות כ"בובות" של קלייר.**

שימוש משולב של **מיתוסים טראגיים וטקסי פולחן נלעגים יוצרים אפקט קומי**. אספת העם שבמהלכה מתבצע הרצח, נושאת אופי של טקס פולחני. שפתם המליצית של הדוברים ו"הנוסח ההשבעתי" שלובש הדיאלוג בין ראש העיר ובין הקהילה, וכן בין המורה ובין הקהילה, כל אלה חוברים יחדיו ליצירת רושם חגיגי ואסתטי, אך נלעג.

גם הרצח עצמו, המבוצע באפלולית האולם נושא אופי טקסי: איל צועד בין שני טורי הגברים, צונח ארצה על ברכיו, והשביל הופך לערימה של אנשים דוממים. קבוצת הגברים הופכת למעין ישות אחת, שנעה באחידות כמו בריקוד שבטי קדמון.

8. הרלוונטיות לעולמנו

בסופו של דבר, אין אפילו צדיק אחד בגילן, שייקח אחריות על ההתרחשות. כולם נסחפים והופכים להיות חלק מ"תופעת העדר".

בחברה המערבית המודרנית, המיוצגת ע"י גילן, תופסת השאיפה לרווחה חומרית ולנוחיות את מקומם של הערכים המוסריים, שהנחו את תרבות המערב במשך מאות שנים. ערכים כגון: הכרה בקדושת החיים, הכרה בנטילת אחריות מוסרית של הפרט למעשיו, החתירה לצדק ולאמת, כל אלה אבדו והפכו לסיסמאות ריקות מתוכן, והן משמשות הסוואה למעשי עוול, שחיתות ובצע.

תושבי גילן רוצחים את בן עירם תמורת כסף, אך הם אינם מודים בפשעם. הם אפילו מנסים להצדיק אותו תוך התבססות על הסיסמאות הנמלצות של אהבת הצדק וביעור הרע מקרבם.

בין פשעו של איל שהתחתן עם בתו של בעל המכולת, והפקיר את קלייר ההרה, ובין פשעם של תושבי גילן, שרצחו את איל תמורת כסף, קיים דמיון ברור. מן הדמיון הזה מסתבר, שהעלמת עין מהשחיתות "הקטנה", המקובלת עפ"י אמות מידה של המוסר הבורגני, גורמת להתפשטות ולהתעצמות של אותה שחיתות במעגלים חברתיים נרחבים יותר. השחיתות הזו רלוונטית לימינו, ומאפיינת, למרבה הצער, חלק מההתנהלות הציבורית.

9. הביקורת והרעיונות העולים מהמחזה

ביקורת על כוחו הרב של הכסף – נמתחת ביקורת על כוחו הרב של הכסף, כסף קונה הכל, גם את צדק. לכסף כוח שלילי, המשחית ערכים ומוסר. הכסף בעולם המודרני מקבל מעמד של "אל" שכולם סוגדים לו.

ביקורת על התא המשפחתי - ביקורת על ההידרדרות המוסרית של החברה שמשפיעה אפילו על התא המשפחתי המצומצם (הבגידה של אשתו וילדיו – בחירתם בכסף כמו כולם).

כוחה של נקמה – התייחסות לכוחה של הנקמה ולהשפעתה השלילית. הזמן אינו מרפא כאב, כעס, וכמובן עוול, הנגרם כתוצאה מפגיעה בכבוד האישי. הנקמה היא יצר אנושי, המוביל למעשים שאינם תואמים את אמות המידה המוסריות.

חובת האחריות – כולם רוצים במותו של איל, אבל אף אחד אינו רוצה לשאת באחריות אישית לרצח. איל מסרב ליטול את חייו בעצמו, ודורש שהתושבים ייקחו אחריות על מעשיהם. הם אמנם זוכים בכסף, אך נענשים באובדן מוסריותם והפיכתם לרוצחים. אי אפשר לברוח מאחריות – או מהעבר – בסופו של דבר האדם יאלץ לשלם על מעשיו. גם אם יעבור זמן רב. כאשר איל מבין זאת, ולוקח אחריות על מעשיו "אני עשיתי את קלרה למה שהיא", הוא זוכה להשלמה.

תהפוכות הגורל – "יום עסל יום באסל", מצבו של אדם יכול להשתנות מן הקצה אל הקצה. אדם בראש הסולם החברתי עשוי להגיע גם לתחתית, ולהיפך.

משל על הטבע האנושי – אנשים המצויים במצוקה פיסית ורוחנית, יעשו הכל כדי להיחלץ ממנה, ויכשירו את ה"טמא" בכדי לנקות את מצפונם.

התחזקות מעמד האישה - דירנמט בחר לעמת את קלייר האישה עם איל הגבר ועם שאר נציגיו הגבריים של הממסד בגילן. על אף שדמותה של קלייר שנויה במחלוקת, היא נתפסת כמי שסוגרת חשבון עם נציגי המין הגברי שהפכו אותה לזונה. העובדה שהיא שולטת בחבורת גברים (בעליה המתחלפים, שומרי ראשה, השופט שקנתה בכספה, ראש העיר, הכומר, המורה, השוטרי) ומזלזלת בהם במופגן, מצביעה על מאבק מגדרי, בו ידה של האישה על העליונה.

המחזה מסמל משטר דיקטטורי - מהלך העניינים במחזה יוצר משמעות סמלית הממחישה את כוחו של השליט הדיקטטור. מטרתו של שליט כזה היא ליצור תלות מוחלטת של הציבור בו, וכך להבטיח שליטה מלאה. קלייר מצליחה להשתלט על חייהם של תושבי גילן, ובדרך שלטונה על רגשותיהם, היא ממחישה את מהות השלטון הטוטליטרי. במצב שכזה, קל להסית את ההמון לציית לשליט באופן עיוור וכן לאבד את הערכים המוסריים.

שאלות לדוגמה

1. בחר במחזה מודרני בו מתואר עימות בין היחיד לחברה. מהו העימות, תאר את מהלכו ותוצאותיו.
2. בחר במחזה מודרני אחד שלמדת, והדגם באמצעותו את הדרכים שנוקט המחזאי לעיצובן של שתי דמויות אשר לפחות אחת מהן היא דמות מרכזית.
3. מהי משמעותם של שני סמלים מרכזיים במחזה מודרני שלמדת? תאר את אופן שילובם של הסמלים במחזה (בטקסט או באביזרי הבמה).
4. בחר שני דיאלוגים או מונולוגים מרכזיים במחזה מודרני שלמדת. תאר בקצרה את תוכנם, והסבר מהי תרומתו של כל אחד מהם להבנת הנושאים המרכזיים במחזה.
5. תאר את תמונת הסיום במחזה המודרני שלמדת. פרש את משמעותה בזיקה (בהקשר) למכלול היצירה.
6. בשורשיה של כל דרמה מצוי הקונפליקט. מהו הקונפליקט, מהם הגורמים הנוטלים בו חלק, התייחס למהותו של הקונפליקט, לפיתוחו ולפיתורו.
7. כיצד משמשת הפתיחה בבואה למחזה כולו? פרט והדגם עפ"י מחזה מודרני שלמדת.
8. איזו בעיה אנושית מעורר מחזה מודרני שלמדת?
9. יש דמויות שבמבט ראשון נראות חלשות וכושלות, ובהמשך - מתגלות בגדולתן, ולעומתן דמויות שלגביהן מתרחש תהליך הפוך. הדגם תהליך זה עפ"י דמות מרכזית במחזה שלמדת.

11. הנחיות לכתיבת תשובה על המחזה המודרני "ביקור הגברת הזקנה" מאת דירנמט

1. פרק הדרמה הוא אחד מארבעת הפרקים בבחינת הבגרות - עליך לחפש את השאלות שמתייחסות לדרמה שלמדת (קלאסית או מודרנית).

2. יש לקרוא את השאלות ולבחור בשאלה המובנת לך, ובזו שיש לך מה לענות עליה בהרחבה.

3. רצוי להדגיש את המילים המרכזיות בשאלה (למשל, ביקורת, דמות מרכזית, אביזרים, אמצעי עיצוב וכו'), ולחזור עליהן במהלך התשובה (בפתיחה, בגוף ובסיום).

4. מבנה תשובת בגרות :

לפניך תקציר מידע כללי שעווי לסייג כתיבת תשובה על המחזה, "ביקור הגברת הזקנה".

אם אין לכתוב את כל הידוע לך על המחזה אלא, יש להציג שיקוף דעת, ולהקפיד להתמקד בעלפה.

המחזה המודרני "ביקור הגברת הזקנה" נכתב על יד המחזאי השווייצרי פרידריך דירנמט, ופורסם בשנת 1956.

המחזה מתרחש בעיירה דמיונית בשם גילן הממוקמת, כביכול, במרכז אירופה. **הקונפליקט המרכזי** במחזה סובב סביב ערכים אנושיים, מוסריים ותרבותיים אל מול הכסף שהופך לערך. קונפליקט זה בא לידי ביטוי בהתפתחות העלילה, באפיון הדמויות ובאמצעי העיצוב השונים.

המחזה מכוון **לביקורת נוקבת על החברה האירופאית המודרנית**, חברה הנוהגת בצביעות. מתעלמת מערכי האדם, ערכי ההומאניזם, תמורת בצע כסף והנאה חומרית. הביקורת והמסרים מועברים לצופים בעזרת הדמויות, המוטיבים, הסאטירה (הכוללת את האלגוריה, האירוניה והגרוטסקה).

המחזה כולל שלוש מערכות: המערכה הראשונה נפתחת בתחנת הרכבת העלובה והמוזנחת המסמלת את מצב העיר והתושבים. התושבים ממתנינים להגעתה של המלייארדרית, ומצפים שתתרום ותעזור לעיר נעוריה. הם מתכננים להפעיל את איל, שהיה אהובה ועתיד להיות ראש העיר הבא כדי לגרום לה לתרום. מהרגע שהיא מגיעה, היא מפתיעה ושוברת לחלוטין את כל הציפיות. מתברר שהגעתה והסיוע שתעניק לעיר תוכננו מראש כמעשה נקמה, והיא מפעילה אנשים ומשתמשת בהם כרצונה. היא קובעת שהכסף הוא ערך, ומעמידה אותו בראש סולם הערכים. במערכה השנייה ניכר שהיא צודקת, והתושבים מתחילים לשנות את התנהגותם, בניגוד להצהרותיהם ובחרים בכסף. השינוי מתבטא בעליה ניכרת ברמת החיים - באופן חזותי בתפאורה, בבגדים ובאופן שמיעתי, בדבריהם.

במערכה השלישית הבחירה הופכת להיות מנומקת, אכזרית, וכל הערכים החדשים מתקבעים בהתאם.

המחזה נפתח בתחנת הרכבת, ושם גם מסתיים. תחנת הרכבת מסמלת את מצב העיר, את מצב התושבים וגם את השינוי שיחול על כולם.

במערכה א' - אנשי העיירה מתכננים לקבלת פנים לגברת זחנסייאן המלייארדרית, שחוזרת לביקור בעיר הולדתה. למרות שההכנות לקבלת הפנים לא הושלמו. קלייר זחנסייאן מגיעה בהפתעה, מוקדם מהצפוי, לאחר שמשכה בבלם החירום של הרכבת. היא מסלקת מעל פניה את הכרטיסן לאחר שנותנת לו כסף, דבר המלמד על העובדה שקלייר יודעת, כי הכול ניתן לרכוש בכסף. מן המפגש הראשון ניתן לראות את יחסה לאנשים: היא "משתמשת" בהם, קונה אותם, הופכת אותם לרכושה, ואח"כ משליכה אותם, חסרי שימוש.

ראש העיר נואם נואם חנופה לקלייר בו מספר על מעלותיה מהעבר, ולמרות העובדה שלא היו יותר מדי דברים טובים לומר עליה, הוא מייפה את המציאות. קלייר מציעה לאנשי גילן הצעה. **נאום זה של ראש העיר מדגיש את צביעותו ואת צביעותה של החברה כולה.**

קלייר זחנסייאן מארגנת **משפט חוזר** (לזה שהתקיים 45 שנה קודם לכן), ובו מתברר, כי בעבר היו קלייר ואיל בני זוג והיא נכנסה להיריון. איל לא היה מוכן להכיר באבהותו, ולכן שיחד שני עדי שקר, שיעידו, כי גם הם שכבו עם קלייר, ובכך לא ניתן היה להוכיח מי האב. איל בחר להתחתן עם מתילדה, בעלת חנות המכולת, בשל כספה, וקלייר עזבה את גילן מושפלת, כנערה הרה בת 17. אף אחד מאנשי גילן לא הגן עליה. קלייר נאלצה להידרדר לזנות, כך הכירה את אדון זחנסייאן ונישאה לו. לאחר שנפטר, ירשה ממנו את כל כספו, והמשיכה להתחתן עם בעלים רבים ולצבור עוד כסף.

45 שנה מתכננת קלייר את נקמתה לסגור חשבון עם איל ועם אנשי גילן. היא מתארת כיצד חיפשה בעולם את השופט ואת שני עדי השקר, והפכה אותם לחלק מהפמליה שלה. את השופט פיתתה להיות רב המשרתים שלה, ואת שני עדי השקר היא עיוורה וסירסה. (הפמליה של קלייר כוללת, את רב המשרתים, שני סריסים, שני שומרי ראש, כלוב עם פנתר שחור, ארון קבורה, זרי פרחים, אפיריון ועוד).

קלייר מציעה לאנשי גילן את **הצעת הנקמה** שלה: מיליארד תמורת מותו של איל! קלייר רוצה לנקום ולהחזיר לעצמה את הצדק, ובטוחה שבעזרת כספה תוכל לממש את תוכניתה. היא עובדת עפ"י **עיקרון של מידה כנגד מידה**.

בהצעתה נחשף **הקונפליקט המרכזי** של המחזה בשיא עוצמתו: ערכים מוסריים מול כסף! קונפליקט הוא יסוד מהותי בכל דרמה. ההכרעה נופלת מיד. הכסף הוא הערך החשוב ביותר. אמנם, כשקלייר מציעה את ההצעה שלה, ראש העיר מתנגד לכך בתוקף, ומצהיר על כך שבגילן קיימים ערכים הומאניים והם לא יהרגו עבור כסף, קלייר יודעת כי זה רק עניין של זמן ואומרת "אני אחכה".

במערכה ב' מתברר כמה צדקה קלייר כשאמרה שהיא תחכה מכיוון שתושבי גילן מעלים את רמת החיים שלהם: הם קונים בהקפה מוצרים יקרים יותר כשהם מסתמכים על הכסף שיגיע בשלב מסוים ממותו של איל. אף אחד מהם לא מתכנן לעשות זאת, אך ברור להם, כי מישהו יעשה זאת. אמצעי חזותי שמוכיח זאת הוא **מוטיב הנעלים הצהובות** אשר כולם רוכשים ונועלים.

הצבע הצהוב מזכיר זהב ומתקשר לעושר ולהון. נעלים אלו מחזקות גם את **"מוטיב העדר"** - כולם פועלים יחד ונמנעים מלקחת אחריות אישית.

איל מבין שמצבו לא טוב, ומנסה לדבר עם שלוש הדמויות האחראיות על הסדר והחוק: השוטר, ראש העיר והכומר, אך מגלה שגם דמויות אלה מעלות את רמת החיים שלהם. **השוטר** המסמל את שמירת החוק, מתנהג בצביעות, ולא מבין על מה איל מדבר. שן זהב חדשה נוצצת בפיו, הוא דורך את נשקו כאשר מספר כי הפנתר השחור של גברת זחנסייאן ברח, וכל אנשי העיר מנסים לצוד אותו. (הפנתר השחור מסמל את איל אשר כונה בצעירותו, על ידי קלייר "פנתר שחור", והמצוד של אנשי גילן הוא בעצם אחריו).

לאחר מכן מגיע איל לראש העיר אשר הצהיר בתחנת הרכבת על תמיכתו ועל תמיכת כל האזרחים בו, וכעת הוא מתייחס אליו כאל פושע. גם ראש העיר מעשן סיגריות חדישות, נועל נעלים צהובות, ותוכניות חדשות של בניין העירייה תלויות במשרדו – ראש העיר מבטל את מועמדותו של איל לרשת אותו.

בסופו של דבר פונה איל אל **כומר** הכנסייה. הכומר אמור לייצג ערכים של מוסר, אך גם הוא מתנהג בצביעות. רק כאשר איל מבחין כי הכומר רכש פעמון חדש, הכומר מתעשת ואומר לו לברוח – להציל את עצמו, ולא להעמיד את התושבים בניסיון הפיתוי. איל אכן מחליט לעזוב את גילן, ומגיע לתחנת הרכבת.

בפעם הזו **תחנת הרכבת** כבר אינה עלובה, תלוי בה לוח זמנים חדש, כרזות פרסומת של חופשות, ומנופים חדשים בסביבתה מוכיחים את תנופת הבניה של העיר כולה.

איל מגיע עם המזוודה, אנשי גילן מקיפים אותו, ולא נותנים לו לעלות לרכבת. הם אומרים לו שבאו להיפרד ממנו, אך בכך שוב מודגשת הצביעות. הם מקיפים אותו במה שהופך ל"**מוטיב טבעת חנק**". ברור, כי איש לא ייתן לאיל לעלות על הרכבת ולעזוב מכיוון שכך יסתיים החלום שלהם לצאת מהמשבר הכלכלי בו היו שרויים. טבעת חנק זו מתקשרת ל**מוטיב העדר** ולאובדן האחריות האישית. איל כורע על ברכיו ואומר "אני אבוד".

במערכה ג' - מנסים המורה והרופא להציע לקלייר הצעה עסקית, ותוך כדי שיחה איתה מתברר להם, כי היא זו שגרמה להתמוטטות העיר כולה – במשך שנים קנתה את המפעלים, ושיתקה את העיר. במפגש זה מתבררת המפלצתיות הגדולה שלה כשהיא אומרת: **"עם כוח פיננסי כמו שלי ניתן לשנות סדרי עולם" והיא מוסיפה "העולם הפך אותי לזונה, ואני אהפוך אותו לבית בושתי": קלייר מוצגת כדמות לא אנושית וחסרת מצפון אשר מכתובה סולם ערכים חדש משלה.** גם האפיריון עליו היא נישאת מחזק את העובדה שהיא מעל הכול, מעל החוק מעל התרבות. (מקורו של האפיריון הוא בלובר שבפריס המייצג מרכז תרבות עולמי).

הופעתה עוררה במורה חלחלה. עברו היא אלת גורל אכזרית, אשר תחרוץ את דינם של תושבי העיירה. קלייר היא דמות סטאטית (אינה משתנה) לכל אורך העלילה. היא מתנשאת, אכזרית, משתמשת באנשים. אין בלבה רגשות אנושיים כגון חמלה או רחמים. אהבתה היא שטנית ומטורפת – כדי להשלים את נקמתה באיל, עליה להרוג אותו, לקחתו לארמונה וכך יהיה שלה לנצח.

המורה משמש את קול המצפון, והוא רוצה להוציא את האמת לאור. הוא משתכר כדי שיוכל לעשות זאת, אך בסופו של דבר מי שמונע זאת ממנו הוא איל בעצמו, אשר הבין שעליו לקחת אחריות על הסבל שעולל לקלייר.

כאשר ראש העיר מציע לאיל להתאבד, הוא מסרב, וטוען שהיה שוקל זאת אלמלא ההתנהגות הצבועה של התושבים. הוא לוקח אחריות על מעשיו, ומוכן לקבל כל החלטה של התושבים, ודורש מהם לקחת אחריות על מעשיהם.

גם משפחתו של איל לוקחת חלק בהתנהלותם של כל התושבים. אובדן הערכים חודר גם למעגל המשפחתי. אשתו, בנו ובתו של איל אינם עומדים לצידו. גם הם מעלים את רמת החיים שלהם בהסתמך על המענק של קלייר, וכמו שאר בני העיר, אף הם אינם מודים בכוונתם לשלם את המחיר ואף לא נותנים ביטוי לנקיפות מצפון. הם יוצאים ל"סיבוב פרידה" במכוניתו החדשה של הבן. ולמעשה, הם אינם נבדלים משאר בני העיירה. מתברר, כי גם קשרי משפחה חלשים יותר מפיתויי הממון.

סיום המחזה כולל שתי התרחשויות. הראשונה, באסיפת-העם במלון ה"אפוסטל המוזהב" שם נמצאים כל אנשי התקשורת המסקרים את האירוע. צביעות התושבים בולטת שוב כאשר ראש העיר אומר **"לא למען הממון אלא למען הצדק"**, וכולם חוזרים אחריו. זוהי אירוניה. אירוניה מתקיימת כאשר יש פער בין המישור הגלוי שביצירה לבין המישור הסמוי שלה – ברור, כי הם עושים זאת למען הממון ולא למען הצדק והערכים. כאשר עוזבים אנשי התקשורת את האולם, מקיפים הגברים את איל ב"טבעת חנק" כגוש אחד, וכאשר נדלקים האורות באולם נראית גופתו של איל על הרצפה. לא ברור כיצד הוא מת, אך עובדה זו אינה משנה מכיוון שכולם הרגו אותו, החברה כולה נהגה כמו עדר, ואף לא אחד גילה אחריות אישית או ניסה למנוע זאת.

ההתרחשות השנייה היא מעין "אפילוג" החותם את המחזה בתחנת הרכבת (שמופיעה בפעם השלישית). בסיום המחזה התחנה מפוארת, ומסמלת את השינוי הגדול שעברה העיירה. רואים את קלייר עוזבת את גילן עם הארון, ובו איל המת. **המקהלה** המורכבת מתושבי גילן שרה שיר סיום המאדיר את הערכים החדשים והחומריים בגילן ללא איזכור הקורבן או נקיפות המצפון. שיר זה שובר את הציפיות מתפקידה של המקהלה בטרגדיה הקלאסית כמי שמחדדת את הערכים הנכונים. כאן המקהלה מחדדת את הביקורת החברתית ומעצימה את האירוניה.

איסוף חומרים, עיצוב, עריכה ועיבוד להוראה - גלית טולדו משגב

יעוץ ועריכה לשונית – לימור דניאל קיש

מקורות מידע

הלפרין, שרה. (1985) "ביקור הגברת הזקנה מחזה מודרני במתכונת טרגדיה קלאסית", ביקורת ופרשנות (20) העליון, יעקב. 6.6.1974 'ביקור הגברת הזקנה' בקאמרי, מעריב, [קישור](#)

פרידריך, דירנמט. (1983) ביקור הגברת הזקנה בתרגום טוביה קשת, אור-עם ריבלין, אשר. מונחון לספרות, ספרית פועלים.

שירב, פנינה. מסך ומסכות, תל, תשמ"ט, עיון ב"ביקור הגברת הזקנה"

שלגי, מוטי. "[העולם הפך אותי לזונה ואני אהפוך אותו לבית בושתי](#)", על ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט 1921-1990

[קישור](#) פרשנות ל"ביקור הגברת הזקנה" מתוך אתר האקדמיה לאומנויות הבמה פרשנות "ביקור הגברת הזקנה" מתוך אתר [אלוני - יצחק](#)

פרשנות מתוך סכומי צוות הספרות קריית החינוך "דרור"

[קישור](#) ל"ביקור הגברת הזקנה" מתוך ארכיון "דבר" 15.10.1959